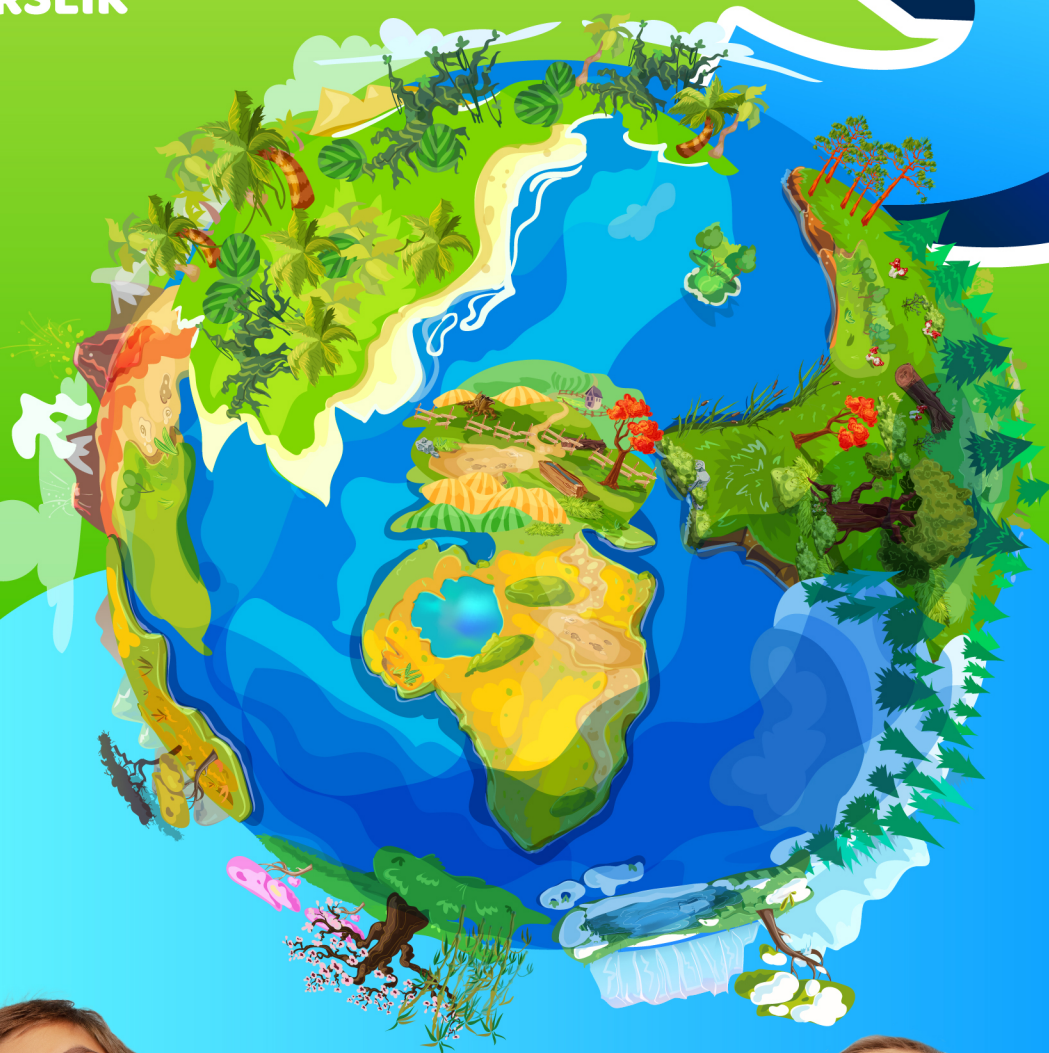

HƏYAT BİLGİSİ

DƏRSLİK

3

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

LAYIHƏ

LAYIHƏ

NƏRGİZ CABBARLI
KÖNÜL MAHMUDOVA
FİDAN ƏZİZOVA

Ümumi təhsil müəssisələrinin **3**-cü sinifləri üçün

HƏYAT BİLGİSİ

fənni üzrə dərslik

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
info@eastwest.az və **derslik@edu.gov.az**
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınıza üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

LAYIHƏ

1

CANLI HƏYAT

1	Canlılar və cansızlar aləmi	6
2	Canlıların qidalanması	10
3	Canlılar və həyat	14
4	Torpağın tərkibi	18
5	Bitkilərin tozlanması və həşəratlar	22
6	Bitkilərin qruplaşması	26
7	Heyvanların qruplaşması	30
8	Ətraf mühitin təmizliyi	34

Motivasiya
mətni

AİLƏ, CƏMİYYƏT VƏ ÜNSİYYƏT

2

9	Ailə və kollektiv	38
10	Ünsiyyət mədəniyyəti	42
11	Başqa mədəniyyətlərə münasibət	46
12	Yaxşı və yanlış xüsusiyyətlərimiz	50
13	Dinləri tanıyaq	54
14	Dövlət rəmzlərimiz	58
15	Hüquqlarımız	62
16	Büdcəmiz	66

3

HƏRƏKƏT VƏ İSTİQAMƏT

17	Duyğu orqanlarımız	70
18	Coğrafi obyektlər	74
19	Sxemlərin qurulması	78
20	Yol nişanları	82
21	Nəqliyyatdan istifadə qaydaları	86

LAZIM

4

Bilgi

SAĞLAMLIQ VƏ TƏHLÜKƏSİZLİK

22	Təhlükələrdən qorunmaq	90
23	Fövqəladə hallarda davranış qaydaları	94
24	Sağlamlığımız və vərdişlərimiz	98
25	Qida təhlükəsizliyi	102

Nəticə
çıxarmaq

Sual

Tapşırıq

Obrazların təqdimatı

Dərslikdəki **QR kodlara** müraciət edərək mövzu ilə əlaqədar daha çox maraqlı məlumat əldə edə bilərsiniz.

1

Canlılar və cansızlar aləmi

Təbiətdə canlılar və cansızlar bir-biri ilə sıx əlaqədədir. Canlı varlıqlar hava, su, Günəş, torpaq kimi cansız varlıqlar olmadan yaşaya bilməz. Canlıların yaşaması, böyüməsi, inkişaf etməsi üçün Günəş işığına və istisinə, suya, havaya ehtiyacı var. Bu, canlı və cansız varlıqlar arasında əlaqə olduğunu göstərir. Cansız varlıqlar arasında da əlaqə var. Məsələn, su buxarlanıb bulud əmələ gətirir, buluddan yağış, qar, dolu yağır. Yağıntılar suya çevrilib çaylara, göllərə, dənizlərə qarışır, təbiətdə dövran edir. Canlılar arasındakı əsas əlaqə qidalanmadır. Heyvanlar bitkilərlə, başqa heyvanlarla, həşəratlarla qidalanır ki, bu da əlaqə adlandırılır.

istifadə edilənlər

? Bəs siz canlı və cansız varlıqlar arasında başqa hansı əlaqələri müşahidə etmisiniz?

Canlılar və cansızlar arasındakı əlaqələri dəqiqləşdirməyə çalışın.

LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

1. Sizcə, canlı varlıqlar nə üçün cansızlara ehtiyac duyur? Səbəbləri sadalayın.
2. Bəs canlıların bir-birinə nə üçün ehtiyacı var?

1

Bir-biri ilə əlaqəsi olan canlıların şəkillərini seçin və bu əlaqənin sxemini qurun.

4

Oxlar vasitəsilə bu əlaqələrin sxemini qurun.

2

Canlılar arasında olan zərərli əlaqəni qırmızı rəngli oxla qeyd edin.

5

Bir-biri ilə əlaqəsi olan canlıları və cansızları seçin. Əlaqə sxemi qurun.

3

Bir-biri ilə əlaqə olan cansızları seçin.

6

Fikirlərinizi şərh edin.

3. Canlı varlıqlar arasında hansı zərərli və faydalı əlaqələr olduğunu tapdınız? 4. Hansı cansız varlıqların bir-biri ilə əlaqəsi var? 5. Canlılar və cansızlar arasında hansı əlaqələr olduğunu bildiniz?

Layihə əsasında müəyyən etdim ki...

Sizcə, canlıların inkişafında cansız varlıqların nə kimi rolu ola bilər? Nümunələr göstərin.

Torpaqla bitki, su ilə it, Günəşlə meyvə ağacı arasındakı əlaqəni əsaslandırın. Bu əlaqə qarşılıqlıdır mı? Nə üçün? İzah edin.

Günəşlə torpaq arasındakı əlaqəni necə adlandırmaq və izah edə bilərsiniz? Onlardan hansının digərinə ehtiyacı var? Fikirlərinizi əsaslandırın.

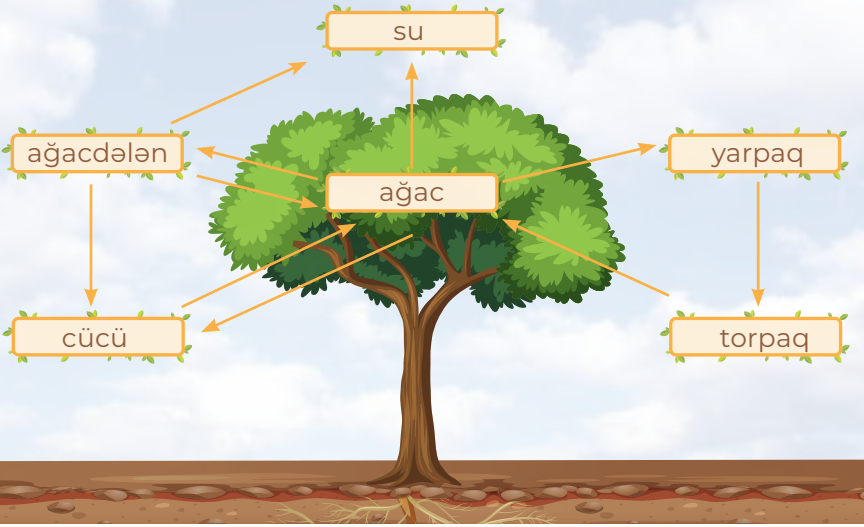
İnsanın yaşamaq üçün ehtiyacı olan canlı varlıqları seçin.

Sizcə, təbiətdəki əlaqələr insanların səhvi üzündən necə pozula bilər?

Sxemi izah edin və davam etdirin:

Təbiəti müşahidə edin. Canlılar arasında faydalı əlaqəyə aid nümunələr göstərin.

Qələm, odun və ağac arasında, buğda, un və çörək arasında əlaqə ardıcılığını tapın və şərh edin.

Sizcə, quşlar uçuş zamanı istiqaməti necə tapa bilir? Bunu nə üçün əlaqə adlandırmaq olar?

Peşə

Biooloqlar təbiətdəki canlı orqanizmləri öyrənirlər.

Maraqlı

Təbiətdə bitki və heyvan qalıqlarının çürüntüsü torpağı münbitləşdirir.

Sizcə, nə üçün bu, canlı və cansız varlıqlar arasındakı əlaqə adlandırıla bilər?

Nəticə

Təbiətdə canlı və cansız varlıqlar arasında qarşılıqlı əlaqələr olmasa, yer üzündə həyat olmaz.

2

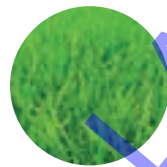
Canlıların
qidalanması

Heyvanlar təbiətin bir parçasıdır. Onları müxtəlif xüsusiyyətlərinə görə qruplaşdırmaq olar. Bu xüsusiyyətlərdən biri də qidalanmaadır. Hər bir canlı orqanizm yaşamaq üçün mütləq qidalanmalıdır. Bütün canlılar özlərinə lazım olan qidaları təbiətdən əldə edirlər. Məsələn, inək, ceyran, dovşan kimi bəzi heyvanlar təbiətdə bitən bitkilərin gövdəsi, meyvəsi, toxumları, kökləri ilə qidalanır. Bu cür canlılara otlayan heyvanlar deyilir. Həşəratlarla və digər heyvanlarla qidalanan canlılar isə yırtıcılardır. Bəzi heyvanlar həm bitki, həm də

heyvanla qidalana bilir. Şimpanze, kirpi bu cür heyvanlardandır. Təbiətdə elə heyvanlar var ki, onlar başqa heyvanların ölmüş cəsədi ilə qidalanır. Bu heyvanlar leşyeyən adlandırılır.

istifadə edilənlər

Sizcə, canlıları qidalanmasından asılı olaraq necə qruplaşdırmaq olar?

LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

Təbiətdə əksər canlılar bitki və heyvan mənşəli qidalarla qidalanırlar. Alimlər təbiətdə canlıların necə qidalandığını bilmək üçün hər zaman müşahidələr aparırlar. Məsələn, soxulcanın necə qidalandığını aydınlaşdırmaq üçün belə bir təcrübə aparılıb.

1. Soxulcanlar nə ilə qidalanırlar?

1 Plastik qabın bir tərəfini kəsin.

4 Torpaq və çınqıllı qarışımı növbə ilə tökün. Doğranmış ot əlavə edin.

2 İçində soxulcan olan torpağı qaba tökün.

5 Alınan qarışımı sulayın.

3 Çınqıllı qarışım əlavə edin.

6 Qabın ətrafını qara kartonla bağlayıb skoçlayın. Müşahidələrinizi yazın.

2. Soxulcanların nə ilə qidalandığını müşahidə etdiniz? 3. Soxulcanla torpaq arasında əlaqəni izah edin. 4. Necə düşünürsünüz, soxulcanlar hansı canlılar üçün qida ola bilər?

Təcrübə əsasında müəyyən etdim ki...

Sizcə, bu canlılardan hansılar bitki ilə qidalanır?

1

2

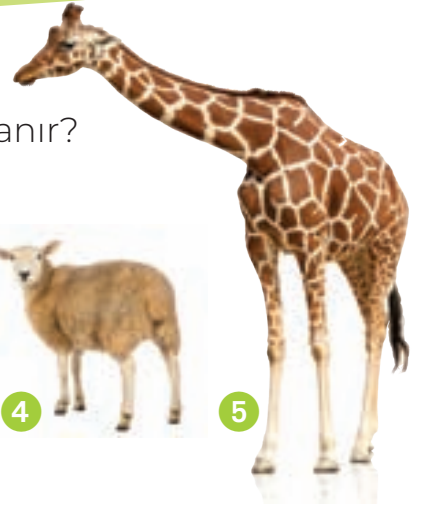
3

4

5

Aşağıdakı canlılardan hansılar heyvan mənşəli qida ilə qidalanır?

1

2

3

4

5

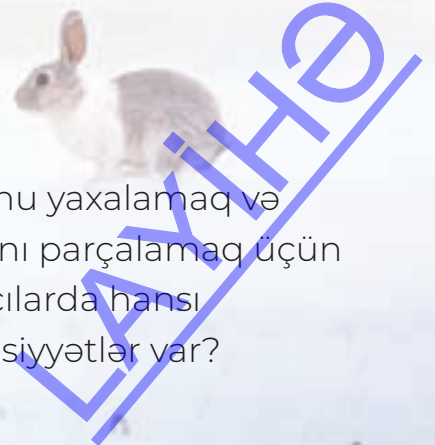
İnsanlar bütün bitkilərdən qida kimi istifadə edirmi? Fikirlərinizi izah edin.

Bu bitkilərdən hansılar köklərindən qidalandığımız bitkilərdir?

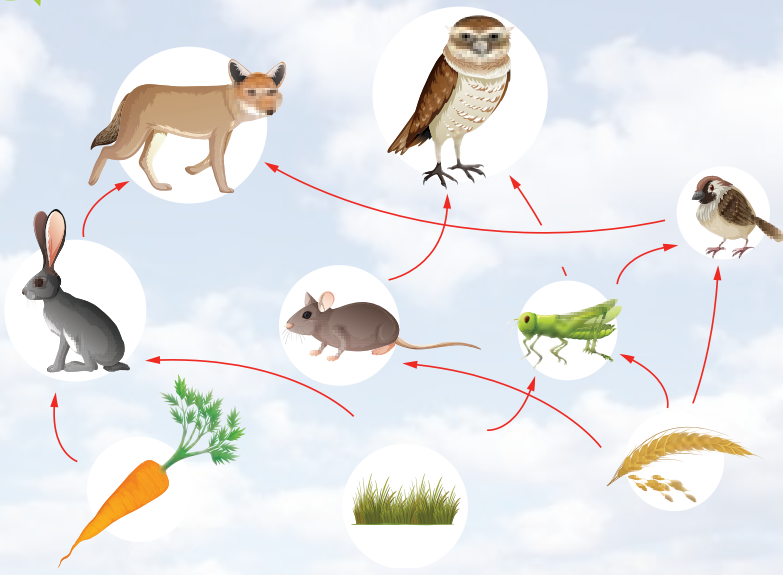

Ovunu yaxalamaq və qidanı parçalamaq üçün yırtıcılarda hansı xüsusiyyətlər var?

Sxemi izah edin. Verilmiş canlılar arasında əlaqə qurun.

Təbiətdə ölmüş heyvan cəsədləri ilə qidalanan (kaftarlar, kərkəslər) və digər orqanizmlərin hesabına yaşayan (bitlər, sorucu qurdlar) canlıları araşdırın. Bu heyvanların xüsusiyyətlərini müqayisə edin.

Verilmiş heyvanların içərisindən həm bitki, həm də heyvan mənşəli qidalarla qidalanan canlıları seçin və onlar haqqında araşdırma aparın.

1

2

3

4

5

6

Peşə

Heyvanları müalicə edən həkimlər **veterenar** adlanırlar.

Maraqlı

Böyük yaşıl dəniz tısbağaları bitkilərlə, balaları isə molyusk və meduzalarla qidalanırlar.

Skən et

Nəticə

Təbiətdə bitki mənşəli qida ilə qidalananlar, yırtıcılar, hər şey yeyən ölmüş heyvan cəsədləri ilə qidalanan heyvanlar var.

3

Canlılar
və həyat

Təcrübə

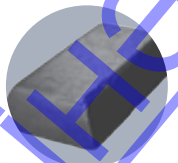

Yer kürəsində olan bütün bitkilər canlı varlıqlardır və onlar nəfəs alır, böyüyür, qidalanır, çoxalır. Bitkilərin böyüməsində Günəş işığı və enerjisinin əvəzedilməz rolu var. Günəş olmasa, bitkilər inkişaf edə bilməz. Hətta havanın tərkibindəki karbon qazı da bitkilərin inkişafına kömək edir. Çünki bitkilər bu qazı udur, əvəzində isə havanı oksigen qazı ilə zənginləşdirir. Buna görə də insanlar təbiəti qorumağa, yaşadıkları mühiti yaşıllaşdırmağa çalışırlar. Bitkilərin inkişafında torpağın da rolu böyükdür. Çünki bitkilər suda həll olunmuş mineral maddələri, havanı, suyu məhz torpaqdan əldə edir.

Skan et

İstifadə edilənlər

Bəs suyun və yağışın canlıların həyatında rolu nədən ibarətdir?

Təcrübə əsasında müşahidə etməyə çalışaq.

TƏCRÜBƏNİN GEDİŞİ:

1. Toxumların cücərməsi üçün hansı şərait lazımdır?
2. Günəşin canlıların həyatında nə kimi rolu var?
3. Yağışın yağması torpağa necə təsir göstərir?

1

3 plastik dibçək götürün.

4

Dibçəkləri sulayın.

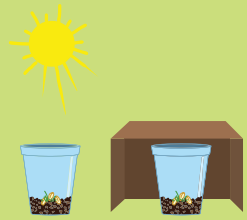
2

Hər üç qaba torpaq əlavə edin.

5

Buğda olan dibçəklərdən birini gün düşən yerə, digərini qutunun altına qoyun.

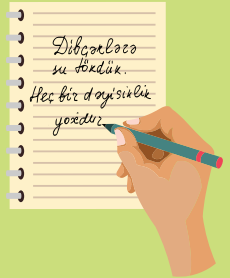
3

İki qabdakı torpağa buğda toxumu əkin, birinə isə dəmir parçası basdırın.

6

Toxumlarda və dəmirdə hansı dəyişikliyin olduğunu müşahidə edin və yazın.

4. Qutunun içində olan toxum nə üçün cücərmədi? 5. Dəmirdə niyə inkişaf müşahidə edilmədi? Ümumiyyətlə, bu, mümkündürmü? 6. Günəş hər zaman canlıların inkişafına müsbət təsir edirmi? Fikrinizi izah edin.

Təcrübə əsasında müəyyən etdim ki...

Bitkilər suyu necə əldə edir?

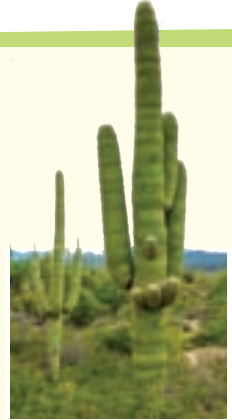

Temperaturun aşağı düşməsi şəkildəki canlılara necə təsir edir?

Bu bitkilərdən hansı susuzluğa davamlıdır?

Bitkilərə su çatmadıqda nə baş verir?

Yaşamaq üçün bütün canlıların Günəş işığına ehtiyacı var? Bəs Günəş işığından qaçan hansı canlıları tanıyırsınız?

Sizcə, pəncərə qarşısında qoyulmuş otaq bitkisinin gövdə və yarpaqları nə üçün işığa doğru çevrilir? Günəbxan bitkisi nə üçün Günəşi "izləyir"?

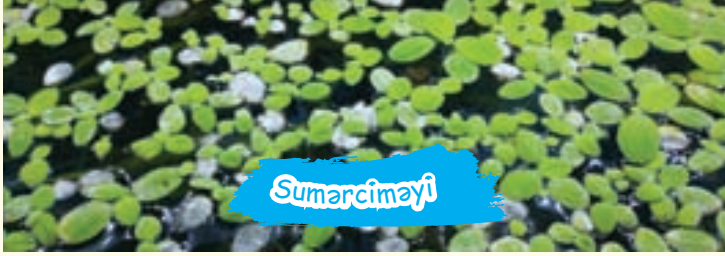
Beqoniya, elodeya və sumərciməyi bitkilərinin mühitini dəyişin. Beqoniyanın yarpağını suya salın, elodeyanı suyun üstünə çıxarın, sumərciməyini isə suyun içində qoyun. Baş verənləri müşahidə edin.

Beqoniya

Elodeya

Sumərciməyi

Yağışın yağmamasının, quraqlığın, bəzən isə əksinə, çox yağmasının canlılara təsiri ilə bağlı müzakirə aparın.

Suyun canlıların həyatındakı rolu haqqında araşdırma aparın.

BİLGİ

Peşə

Ağaclara, bitkilərə qulluq edən insanlar **bağban** adlandırılır.

Maraqlı

Ağcaqayın bitkisi gün ərzində 200 litrə qədər su udur. Torpağın rütubətini özünə çəkə bilər. Ona görə də çökək və su yığılan yerlərdə ağcaqayın əkmək məsləhət görülür.

Nəticə

Canlılar daim cansız amillərin – işıq, temperatur, su, torpaq, havanın təsirinə məruz qalır.

4

Torpağın
tərkibi

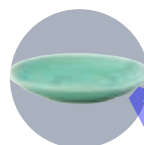
Təcrübə

Canlıların hava, su, Günəş qədər torpağa da böyük ehtiyacı var. Torpaq bəzi canlıların yaşadığı yerdir. Heyvanlar torpaqda yuva qurur, havalarda soyuduqda onun altında gizlənərək özlərini soyuqdan və təhlükədən qoruyur. Bitkilər böyümək və inkişaf etmək üçün ehtiyacları olan maddələri torpaqdan əldə edir. Bundan başqa, torpaqda müxtəlif bitki və heyvan qalıqlarından yaranmış çürüntü olur ki, bu, bitkilərin qidalanmasında da vacib rol oynayır.

Bitkilər torpağın üst təbəqəsində böyüyüb inkişaf edir. Torpaq müxtəlif təbəqələrdən ibarətdir. Onun tərkibi zəngindir.

İstifadə edilənlər

Sizcə, torpağın tərkibində nələrə rast gəlmək olar?

LAKİP

Təcrübə əsasında müşahidə etməyə çalışaq.

TƏCRÜBƏNİN GEDİŞİ:

1. Torpaqda yaşayan canlılar necə nəfəs alır? 2. Torpağın tərkibində daha nə ola bilər?

1

Şüşə qaba su tökün.

4

Müəllimin köməklili ilə şam yandırın və içində torpaq olan bir qabın altına tutun.

2

İçərisinə torpaq tökün.

5

Müşahidə etdiklərinizin səbəbini izah edin.

3

Suda müşahidə etdiyiniz dəyişikliyi və bunun səbəbini aydınlaşdırın.

6

Torpaqdan ayrılan suyu şüşə qabın içinə yığın və odun üstünə tutun. Nəticəni müzakirə edin.

3. Bu təcrübə bizə nələri öyrənməyə kömək etdi? 4. Təcrübə zamanı suyun dibinə çökən nədir? 5. Bəs suyun rəngi hansı səbəbdən qaraldı? 6. Suda baş verən hansı dəyişiklik torpaqda hava olduğunu göstərir? 7. Hansı dəyişiklik su olduğunu göstərir?

Təcrübə əsasında müəyyən etdim ki...

Torpağın heyvan və bitki həyatı üçün əhəmiyyəti nədir?

Bu canlılardan hansılar torpağın altında yaşayır?

Bitkilərin yarpaqları, meyvələr, torpaqda yaşayan həşəratlar nə zaman çürüntüyə çevrilir? Tərkibində çürüntü olan torpaq nə üçün münbit hesab olunur?

Torpağın tərkibində hava olduğunu başqa necə əsaslandırma bilərsiniz?

Torpağın tərkibində gilin çox olması bitkilərin inkişafına necə təsir edir? Sizcə, tərkibində qum çox olan torpaq məhsuldar ola bilərmi? Nə üçün?

Torpağın tərkibində duzun çox olması bitkilərə necə təsir edə bilər?

Şəkildə təsvir edilənlər haqqında fikrinizi bildirin.

Yaşadığınız ərazidə bir neçə yerdən torpaq götürərək təhlil edin. Tərkibində qumun, yoxsa gilə daha çox olduğunu müəyyənləşdirin.

Kağız salfetin arasına bir ovuc torpaq tökün və əlinizlə sıxın. Nəticəni müzakirə edin.

Peşə

Torpağın tərkibini öyrənən alimlər **torpaqşünas** adlandırılır.

Maraqlı

Heç bilirsiniz ki, 3 sm qalınlığında torpağın yaranması üçün, ən azı, 500 il lazımdır?

Nəticə

Torpağın tərkibində hava, su, gil, qum, mineral duzlar və çürüntülər var. Bitkilərin yaxşı inkişaf etməsi torpağın tərkibindən çox asılıdır.

5

Bitkilərin tozlanması və həşəratlar

Təcrübə

Təbiətdə canlılar arasında olan əlaqələr çoxşaxəlidir. Məsələn, bitkilər həşəratlar üçün təkcə qida mənbəyi deyil. Həşəratlar yalnız çiçək nektarı ilə qidalanmır. Eyni zamanda bir çox bitkilərdə toxum və meyvənin əmələ gəlməsi üçün vacib iş görür. Həşəratlar çiçəyə qonur, nektar sorarkən bədənlərinə yapışan tozcuqları bir çiçəkdən başqasına ötürür. Beləliklə də, tozlanmanın baş verməsində əhəmiyyətli rol oynayır. Unutmayın ki, əgər tozlanma olmazsa, meyvə və toxum da olmaz. Lakin bitkilərin tozlanması təkcə həşəratların köməkliyi ilə baş vermir. Tozlanmanın başqa yolları da var.

istifadə edilənlər

Sizcə, bitkilərin tozlanması
başqa necə baş verə bilər?

LAYHƏ

Həşəratların tozlanmada necə iştirak etdiyini müşahidə edək.

TƏCRÜBƏNİN GEDİŞİ:

1. Həşəratların qidalanması ilə bitkilər arasında necə bir əlaqə baş verir? 2. Bu əlaqə başqa hansı hadisəyə səbəb olur?

1

Arı maketini lupa altında nəzərdən keçirin və təhlil edin.

4

Rəngli toza bu-
laşmış pambıq
topunu çiçəklərə
toxundurun.

2

Kiçik
pambıq
topları
düzəldin.

5

Müşahidə edin
və qeydlərinizi
yazın.

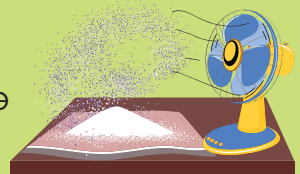
3

Pambıq topunu
qida boyasına
toxundurun.

6

Ventilyatoru
qoşaraq rəng
qatılmış unla nə
baş verdiyini
izləyin.

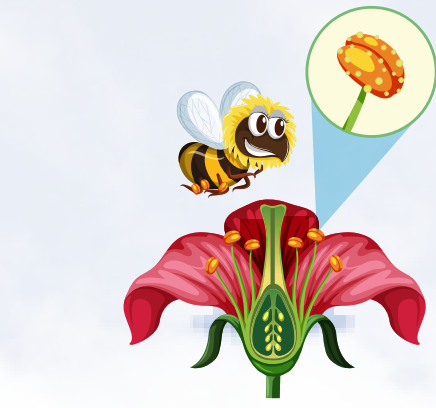
3. Nə müşahidə etdiniz?

4. Sizcə, tozlanma başqa hansı şəkildə oldu?

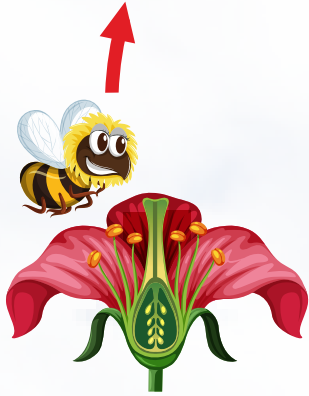
5. Bu prosesi necə adlandırmaq olar?

Təcrübə əsasında müəyyən etdim ki...

Küləklə
tozlanmanın baş
tutması üçün
tozcuqlar necə
olmalıdır?

Bitkilərin
tozlanmasında rol
olan hansı həşəratları
tanıyırsınız?

Yazda çiçək açan bağlara arı pətəklərinin qoyulmasının
səbəbi nədir?

Bitkilərin həşəratlarla tozlanmasını nə üçün *faydalı qarşılıqlı əlaqə*
adlandırmaq olar?

Sizcə, həşəratları bu bitkilərin hansı daha çox cəlb edir?
Bunun səbəbi nədir?

Bu bitkilərdən hansının külək vasitəsilə tozlandığını araşdırın:

Günəbaxan

Gilas

Qarğıdalı

Alma

Bəzi bitkilərin çiçəkləri gecə açılır. Bu bitkilərin həşəratlar tərəfindən tozlanması üçün onlar hansı xüsusiyyətlərə malik olmalıdır?

Araşdırma aparın:
Milçəyin tozlandığı
çiçəkdə fərqli nə
müşahidə edilə bilər?

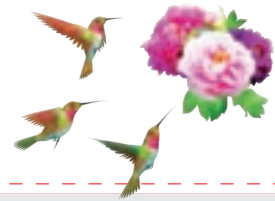

Botanik

bitkiləri öyrənən
alimdir.

Tropik meşələrdə çiçəkləri
balaca kolibri quşları
tozlandırır.

Bitkilərin həyatında toz-
lanma vacib hadisədir.
Tozlanma həşəratlar,
külək, insan vasitəsilə və
öz-özünə baş verir.

6

Bitkilərin
qruplaşması

Layihə

Bitkilər əksər canlıların əsas qidasıdır. Onlardan qida və yanacaq kimi istifadə olunur. Bitki örtüyünün havanın təmiz olmasında böyük rolu var. Çünki bitkilər havadakı karbon qazını udur, havanı oksigenlə zənginləşdirir.

Bitkilər aləmi çox zəngindir. Suyun üzərində gördüyünüz kiçik yaşıl dənəciklər, dəniz suyunda üzən yaşıl, qonur rəngli sapa-bənzər hissəciklər də bitkilər aləminə aiddir. Bunlar bitkilərin ən

sadə quruluşlu nümayəndələri olan yosunlardır. İnsanlar

bəzi yosunlardan dərman hazırlamaq üçün istifadə

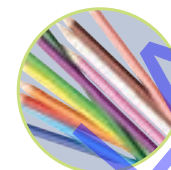
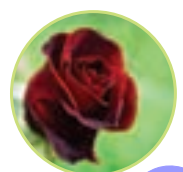
də edirlər. Ümumiyyətlə, insanlar bitkilərin

müalicəvi xüsusiyyətlərə malik olduğunu

hələ qədim zamanlardan kəşf

ediblər.

istifadə edilənlər

Bəs sizə bitkilərin hansı xüsusiyyətləri məlumdur?

Bitkiləri müxtəlif əlamətlərinə görə qruplaşdırmağa çalışaq.

LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

1. Bitkilərdən hansı məqsədlər üçün istifadə edilir?
2. Onları hansı əlamətlərinə görə qruplaşdırı bilərik?

1

Tanıdığınız bitkilərin şəkillərini seçin.

4

Məlumatları sxemə yerləşdirin.

AD	MƏQSƏD

2

Bu bitkilərə harada rast gəldiyini müəyyən edin və yazın.

5

Bütün şəkillər seçildikdən sonra bitkiləri qruplaşdırın.

3

Onlardan hansı məqsədlərlə istifadə olunduğunu qeyd edin.

6

Fikirlərinizi müzakirə edin.

3. Bu qruplaşmada hansı xüsusiyyətlərə əsaslandınız?
4. Bitkiləri başqa hansı xüsusiyyətlərinə görə qruplaşdırmaq olar?

Layihə əsasında öyrəndim ki...

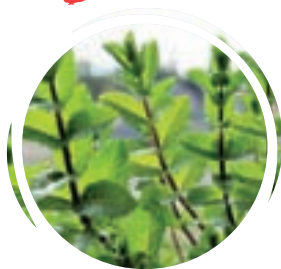
Şekillərdəki hansı bəzək bitkisi həm də dərman kimi istifadə olunur?

Kalla

Çobanyastığı

Nanə

Aloe

Bitkilərin bəzi növlərinin nəslini nə üçün tükənir? Səbəbləri sadalayın.

Sizcə, nə üçün şam ağaclarından küçələrin, parkların yaşıllaşdırılmasında geniş istifadə olunur?

Müalicə məqsədilə bitkilərin hansı hissəsindən istifadə olunur?

Öskürək və soyuqdəymə üçün istifadə edilən hansı bitkiləri tanıyırsınız?

Sizcə, nə üçün meşədə gəzərkən yalnız ciğirlərdən istifadə etmək lazımdır?

Şəkillərdəki bitkilərin hansı hissələrindən dərman kimi istifadə olunduğunu araşdırın.

İtburnu

Kəklikotu

Nanə

Moruq

İnsanlar bəzək bitkilərini zövq almaq üçün becərirlər. Bu bitkilərdən hansısa birinə qulluq qaydaları haqqında məlumat toplayıb dəftərinizə yazın.

Qarabağ bölgəsində bitən bir dərman bitkisi haqqında məlumat toplayın.

Çobanyastığı bitkisinin şəfaverici xüsusiyyətlərini araşdırın.

Peşə

Qədimdə dərman bitkilərinin sirrini bilən, ondan dərman hazırlayan adamlara **təbib** deyirdilər.

Maraqlı

Yosunlar bəzi su heyvanlarının qidasını təşkil edir. Onlar bir çox heyvanların sığınacaq yeridir. Yosunlardan yod və spirt də istehsal olunur.

Nəticə

Bitkilər havanı oksigenlə zənginləşdirir. Onlardan həm müxtəlif xəstəliklərin müalicəsində, həm də bəzək kimi istifadə edilir.

7

Heyvanların qruplaşması

Layihə

Heyvanlar aləmi çox zəngindir. Heyvanlar müxtəlif şəraitdə yaşadıqları üçün onlarda fərqli xüsusiyyətlər yaranmışdır. Heyvanları bir çox xüsusiyyətlərinə görə qruplaşdırmaq mümkündür. Biz artıq onların bitkilərlə qidalanan, hər şey yeyən, cəsədlə qidalanan və yırtıcı olduqlarını bilirik. Amma heyvanları quruluşlarına görə də qruplaşdırmaq mümkündür. Məsələn, onların heç də hamısı bizim təsəvvür etdiyimiz kimi böyük ölçülü deyil. Aralarında çox kiçik ölçülü, adi gözlə görünməyən, sadə quruluşlu nümayəndələr də var. Onları böyüdücü cihazların köməyi ilə görə bilirik. Heyvanların bu qrupu ibtidailər adlanır.

Skan et

İstifadə edilənlər

Sizcə, hansı heyvanları mürəkkəb quruluşlu adlandırma bilərik?

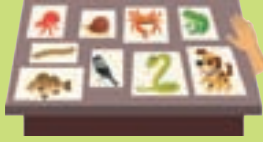
LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

Heyvanları qruplaşdırmağa çalışaq.

1. Sizcə, şəkillərdəki bəzi heyvanların bədənlərində sümüklər nə üçündür?
2. Onlar necə hərəkət edirlər?
3. Bu heyvanları necə qruplaşdırmağa bilərik?

1

Şəkilləri nəzərdən keçirin.

4

Necə hərəkət etdiklərini müəyyən edib yazın.

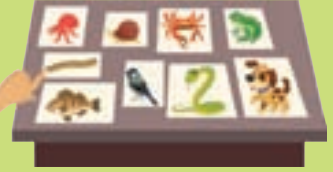
2

Diqqətinizi cəfəkən oxşar və fərqli xüsusiyyətləri qeyd edin.

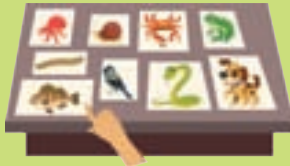
5

Daxili skeleti olmayan heyvanları seçin.

3

Sümükləri və ya daxili skeleti olan heyvanları seçin.

6

Onların necə hərəkət etdiyini müəyyən edib yazın və nəticələri müzakirə edin.

4. Sizcə heyvanlarda skelet nə üçündür?
5. Sizcə, daxili skeleti olan heyvanları necə adlandırmağa bilərik?
6. Daxili skeleti olmayan heyvanları necə adlandırmağa bilərik?
7. Onların hərəkət etməsinə nə kömək edir?

Layihə əsasında öyrəndim ki...

Aşağıdaki xüsusiyyətlərdən hansı onurğasız heyvanlara aiddir?

- 1 altı ayağı və qanadları olur.
- 2 balalarını südlə qidalandırır.
- 3 onurğası və daxili skeleti yoxdur.

Verilmiş canlıların hansı onurğalı, hansı onurğasızdır?

Şekildəki heyvanlardan hansı daha sadə quruluşlu onurğasız heyvandır?

YAYINTI

Suda yaşayan meduzanın hərəkətini soxulcanın hərəkəti ilə müqayisə edin.

Verilmiş məlumata əsasən onurğalı heyvanlardan olan delfinlər və canavarlara aid xüsusiyyətləri müəyyən edin.

Müxtəlif şəraitlərdə yaşadıkları üçün heyvanlarda fərqli xüsusiyyətlər yaranmışdır. Bir qrup heyvanlarda üzgəclər əmələ gəlmiş, bir qrupunda iti dişlər və yaxşı görən gözlər yaranmış, bir qrupunda isə bəzi duyğu orqanları yaxşı inkişaf etmişdir.

Onurğalı heyvanlardan hansıların qış yuxusuna getdiyini araşdırın.

Zooloq heyvanlar aləmini öyrənən elm adamıdır.

Heyvanlar aləminin 97 faizini onurğasız heyvanlar təşkil edir. Planetin ilk heyvanları onurğasızlar olub.

Heyvanlar ibtidai və çoxhüceyrəli, onurğalı və onurğasızlar olaraq qruplaşdırılır.

8

Ətraf mühitin
təmizliyi

Təcrübə

Əvvəlcə pəncərəsi bağlı otaqda, sonra açıq pəncərə qarşısında dərinlən nəfəs alsanız, havanın eyni olmadığını hiss edəcəksiniz. Çöldəki havanın daha təmiz olduğunu görə bilərsiniz. Çünki qapalı məkanlarda hava daha sürətlə çirklənir. Buna görə də olduğumuz yerlərin havasının tez-tez dəyişdirilməsi lazımdır. Amma bu o demək deyil ki, çöldə hava, həqiqətən də, təmizdir.

Elm və texnika inkişaf etdikcə insanlar təbiəti daha çox çirkləndirirlər. Bu gün bütün dünyada insanları düşündürən əsas məsələlərdən biri də ətraf mühitin çirklənməsinin qarşısının alınmasıdır.

İstifadə edilənlər

Sizcə, havanın çirklənməsinə səbəb olan nədir?

Nəfəs aldığımız havanın nə qədər təmiz olduğunu aydınlaşdıraraq.

TƏCRÜBƏNİN GEDİŞİ:

1. Havanın çirkli olduğunu nə zaman gözümüzlə görə bilərik? 2. Sizcə, hansı amillərin havanı çirkəndirdiyini müşahidə etmək olar?

1

Kağızı kvadrat şəklində kəsin.

4

Kağızların üzərinə vazelin çəkin.

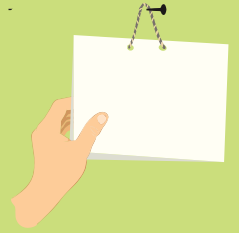
2

Böldüyünüz kağız parçalarının yuxarı hissəsində dəşiklər açın.

5

Kağız parçalarını müxtəlif yerlərdən asın.

3

Kağızlara ip bağlayın.

6

Lupa ilə kağızları müşahidə edin və gördüklərinizi qeyd dəftərinizə yazın.

3. Kağızların üzərinə nələr yapışmışdır? 4. Kağızı asmaq üçün seçdiyiniz yerlər təcrübənin nəticəsinə necə təsir etdi?
5. Əgər zavod və fabriklərin çox olduğu bir şəhərdə bu təcrübə aparılsaydı, nəticə necə olardı?

Təcrübə əsasında öyrəndim ki...

Ətraf mühiti çirkləndirən amillər hansılardır?

Şəkillərdə təsvir edilənlərdən hansı havanı daha çox çirkləndirir?

Bunlardan hansılar qapalı otaqda havanın çirklənməsinə səbəb ola bilər?

- 1 Yuyucu toz 2 Boya 3 Otaq bitkisi 4 Süni ağac

Havanın tütü və maşinlardan çıxan qazlarla çirklənməsi insanlar üçün nə ilə nəticələnə bilər?

Biz suyun çirklənməsinin qarşısının alınmasında və suyun qorunmasında necə iştirak edə bilərik? Ailənlə birlikdə suya qənaət planı tərtib edin.

Havanı çirkləndirən amilləri seçin. Fikirlərinizi əsaslandırın.

1 Çirkab sular

3 Tütü

5 Toz

2 Yuyucu toz

4 Neft

Azərbaycanda ətraf mühitin qorunması üçün hansı işlər görüldüyü ilə bağlı araşdırma aparın.

Canlılar aləmi ilə havanın çirklənməsi arasındakı əlaqə haqqında danışın.

Yaşadığınız evin, dərs keçdiyiniz sinfin havasının təmiz olması üçün aşağıda qeyd edilən təklifləri davam etdirin:

- 1 tez-tez otağın havasını dəyişmək
- 2 otaqda bitkilərin çox olmasına çalışmaq

Yaşadığınız ərazidə suyun daha təmiz olması üçün hansı təklifləri verərdiniz? Sizcə, bunun üçün özünüz hansı addımları ata bilərsiniz? Siyahı hazırlayın və müzakirə edin.

Suyun çirкли olduğunu göstərən əlamətləri sadalayın.

Peşə

Ekoloq ətraf mühitin çirklənməsi ilə bağlı problemləri öyrənən şəxsdir.

Maraqlı

Səs çirklənməsi adlandırılan bir çirklənmə də var. Bunu müəyyən edən xüsusi qurğular var.

Skən et

Nəticə

Zavodlar, fabriklər, maşınlar ətraf mühiti çirkləndirir. Bu çirklənmənin qarşısını almaq üçün ağaclar əkilməli, yaşıllıqlar salınmalıdır.

9

Ailə və
kollektiv

Layihə

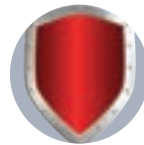

İnsan təbiətin bir parçasıdır, eyni zamanda cəmiyyətin üzvüdür. İnsanların ən böyük birliyinə cəmiyyət deyilir. Cəmiyyətdə müxtəlif sosial qruplar var. İnsanları bu qruplarda müxtəlif maraqlar birləşdirir. Məsələn, musiqi kollektivi, idman qrupları, sinif və iş kollektivləri eyni maraqlar və məqsədlər ətrafında birləşən insanlardan ibarətdir. Hər bir fərdin sıx şəkildə bağlı olduğu ailə də sosial qrupdur və cəmiyyətin təməlidir.

Ailə bir-biri ilə qohumluq əlaqəsi olan insanların birliyidir. Onu başqa sosial qruplardan ayıran əsas xüsusiyyət ailə üzvlərinin bir-birinə doğmalığı və qohumluğudur.

istifadə edilənlər

LAYIHƏ

Sizcə, ailə, kollektiv və cəmiyyət arasında hansı oxşar xüsusiyyətlər var?

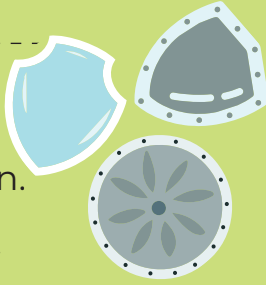
LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

Ailə və kollektiv gerblərini yaradaq.

1. Ailə üzvlərini bir-birinə bağlayan nədir?
2. Ailə və kollektiv qarşısında vəzifələrinizi sadalayın.
3. Kollektiv və ailə dedikdə ilk olaraq onların hansı xüsusiyyəti yadınıza düşür?

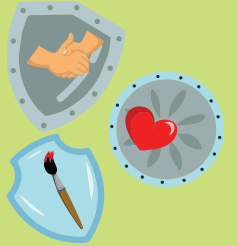
1

Qalxanın formasını seçin.

4

Şəkilləri qalxanların üzərində yerləşdirin.

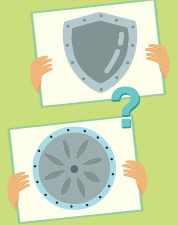
2

Ailə və kollektiv üzvlərinizi ifadə edən sözləri yazın.

5

Qalxanları müqayisə edin.

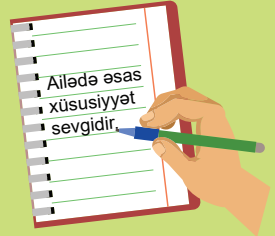
3

Bu sözləri şəkillərlə ifadə edin.

6

Müzakirə edin və qeydlərinizi yazın.

4. Kollektivlə ailə arasında hansı fərqli xüsusiyyətləri gördünüz?
5. Sizcə, kollektivi nə üçün ailə adlandırıra bilmərik?
6. Necə düşünürsünüz, ailəni və kollektivi izah etmək üçün nəyə görə qalxandan istifadə etdik?

Layihədən nəticə çıxardım ki...

Necə düşünürsünüz, cəmiyyət nədir? Onun tərkibində ailədən başqa hansı qruplar var? Cəmiyyətin ən kiçik qrupu hansıdır?

“Sağlam ailə sağlam cəmiyyət deməkdir” fikrini necə başa düşürsünüz?

Cəmiyyətin layiqli bir fərdi olmaq üçün, sizcə, nə etmək lazımdır?

Fərdin ailə və kollektiv qarşısındakı vəzifələri hansılardır?
Bu vəzifələrə əməl etmək nə üçün vacibdir?

Bu qruplar arasında hansı fərqlər var? Onları nə birləşdirir?

Aşağıda qeyd edilən vəzifələrin ailə, kollektiv, yoxsa cəmiyyət qarşısında olduğunu izah edin:

1. dərslərə hazır olmaq	4. valideynlərə kömək etmək
2. səliqəli geyinmək	5. ictimai işlərdə fəallıq göstərmək
3. öz otağını səliqəli saxlamaq	6. ətraf mühitin təmizliyini qorumaq

Mehriban və bir-biri ilə dost olan ailədə bu xüsusiyyətlərdən hansılar olmamalıdır? Seçin.

Bir fərd olaraq özünüzdün cəmiyyətdə olan vəzifənizi və rolunuzu şərh edin.

Ailə olaraq birlikdə gördüyünüz işlərin siyahısını tutun. Etmək istədiyiniz, amma etmədiyiniz fəaliyyət haqqında danışın və bunu valideynlərinizlə müzakirə edin.

Cəmiyyətdə mövcud olan digər kollektiv qruplar haqqında araşdırma aparın.

Möhkəm bir ailə üçün vacib olan xüsusiyyətləri davam etdirin:

1. bir-birinə hörmət etmək
2. dürüstlük

Ailə münasibətlərini araşdıran insana **ailə psixoloqu** deyilir.

Ailənin simvolu çobanyastığı gülüdür. Çünki bu gül günəşi, rahatlığı, təmizliyi və mehribanlığı təmsil edir.

Cəmiyyət müxtəlif qruplardan ibarətdir. Ailə cəmiyyətə daxil olan ən kiçik qrupdur. Hər bir fərd öz ailəsi ilə bərabər, başqa qrupların da üzvüdür.

10

Ünsiyyət
mədəniyyəti

Layihə

Hər bir fərd ətrafında olan insanlarla ünsiyyət qurmağı bacarmalıdır. Çünki insan sosial varlıqdır və ünsiyyət qurmadan yaşaya bilməz. İnsan ünsiyyət nəticəsində öyrənir, inkişaf edir, dəyişir, yeni dostlar qazanır, həyatını daha maraqlı edir. Buna görə də tək-cə ailədə deyil, kollektivdə də insanlarla münasibətlər qurularkən ünsiyyət mədəniyyəti qorunmalıdır. Hər bir insan olduğu mühitdə başqalarının fikrinə, seçiminə və qərarlarına hörmətlə yanaşmağı bacarmalı, hətta qəbul etmədiyi, razılaşmadığı zamanlarda belə, münasibətini mədəni şəkildə bildirməlidir.

Ünsiyyət mədəniyyəti deyildikdə başqa nələr nəzərdə tutulur?

istifadə edilənlər

LAYİHƏ

İnsanlarla ünsiyyətdə olmaq üçün hansı bacarıqlar lazım gəldiyini araşdıraraq.

LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

1. Sizcə, ailədə, kollektivdə insanlarla münasibət qurarkən nələrə diqqət göstərməliyik?
2. Nəzakət qaydalarına əməl edilməsi ünsiyyət mədəniyyəti üçün nəyə görə vacib hesab edilir?

1

Şəkillərin ifadə etdiyi mənanı tapın.

4

Şəkillərdən hansının söz haqqı vermək bacarığını ifadə etdiyini deyin.

2

Şəkilləri adlandırın.

5

Adlandırın və izah edin.

3

Gördüyünüz şəkli izah edin. Qarşılaşdığınız bu cür halları sadalayın.

6

Şəkillərin mənasını tapın və dəftərinizə yazın.

3. Ünsiyyət mədəniyyəti üçün hansı bacarıqların vacib olduğunu öyrəndik? 4. Ailə, kollektiv və cəmiyyətdə bu bacarıqlardan hansı olmasa, ünsiyyət çətinləşər? 5. Sizcə, bu bacarıqları ailə, yoxsa kollektiv formalaşdırır? Fikirlərinizi əsaslandırın.

Layihədən nəticə çıxardım ki...

Ünsiyyət zamanı başqasının sözünü kəsmək nə üçün hörmətsizlik hesab edilir? Əgər bu, hansısa yarışmada müzakirə zamanı edilərsə, yanaşmanız necə olar?

Siz yoldaşınıza müraciət edirsiniz. O isə sizi dinləyən zaman həm də başqa işlə məşğuldur. Bunu necə qiymətləndirərsiniz?

Şəkillərdə təsvir edilənlər haqqında danışın. Sizcə, yanlış olan nədir?

Evdən çıxarkən valideynlərdən, sinif otağını tərk edərkən müəllimdən icazə almaq nə üçün mütləqdir? Bu nə üçün həm də bizim vəzifəmizdir?

Ailədə sizinlə və ailə ilə bağlı ümumi qərarların alınması zamanı hansı hallarda sizin söz demək hüququnuz qorunur?

“Dialog qurmaq” və “əməkdaşlıq etmək bacarığı” nə deməkdir?

LAYIHƏ

Hər hansı bir məsələni yoldaşınızla müzakirə etdiyinizi düşünün. Eyni nəticəyə gələ bilmədikdə bunu ona necə bildirərsiniz? Müzakirə edin.

Sinfinizə yeni gələn bir şagird haqqında aşağıdakı xüsusiyyətlərdən hansı onun ünsiyyət mədəniyyətinə sahib olmasından xəbər verir?

- 1 səliqəli geyinməsi
- 2 "tanış olaq", "çox şad oldum" deməsi
- 3 suallara "hə", "yox", "nə bilim ey" cavablarını verməsi
- 4 suallara çiyini çəkərək cavab verməsi
- 5 gülümsəməsi
- 6 danışarkən fikirlərini sərbəst deməsi

Müzakirə zamanı bu münasibətlərdən hansılar qəbul edilməzdir?

Peşə

Pedaqoqlar şagirdlərə həm də ünsiyyət mədəniyyətini öyrədirlər.

Maraqlı

Tanış olduğunuz şəxsin adını yadda saxlamağa çalışın. Bu, ünsiyyətin qurulması üçün vacib şərtidir.

Sizcə, nə üçün?

Nəticə

Ailədə və cəmiyyətdə yaxşı münasibətlər qurmaq üçün ünsiyyət mədəniyyətinə sahib olmaq lazımdır.

11

Başqa mədəniyyətlərə münasibət

Layihə

Azərbaycan müxtəlif xalqların yaşadığı və fərqli mədəniyyətlərin bir arada inkişaf edə bildiyi bir ölkədir. Ona görə də bizə hər zaman başqa xalqların mədəniyyətlərinə və dəyərlərinə hörmətlə yanaşmağı öyrədirlər. Eyni hörməti başqa ölkələrdə, şəhərlərdə olduqda da göstərmək lazımdır. Ümumiyyətlə, insanlar getdikləri ölkə və orada yaşayan xalq haqqında müəyyən məlumata malik olsalar, daha yaxşı olar. Getdiyiniz ölkənin dilini bilmədəniz belə, o dildə necə salamlayacağınızı öyrənin. Bu, hörmət əlaməti hesab edilir.

istifadə edilənlər

LAYIHƏ

Sizcə, səfər edəcəyiniz yer haqqında əvvəlcədən nələri öyrənməlisiniz?

Səfər etmək istədiyimiz ölkəni tanımağa çalışaq.

LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

1. Səyahətə gedərkən hansısa xarici dili bilmək bizə nədə kömək edə bilər? 2. Gedəcəyimiz ölkənin pul vahidini bilmək nə üçün vacibdir?

1

Təklif edilən ölkələrdən birini seçin.

Türkiyə

4

Gedəcəyiniz ölkədə hansı pul vahidi işlədildiği haqqında yazın.

Türkiyədə lira işlənir.

2

Ölkə haqqında bildiyiniz məlumatları müzakirə edin və yazın.

Türkiyə ərazisi:
Əhalisinin sayı:
Pul vahidi:

5

Olmaq istədiyiniz yerlərin siyahısını tutun.

1. Topqapı sarayı
2. Yerebatan sarayı

3

Məlumatları şəkillərlə zənginləşdirin.

6

Gedəcəyiniz ölkədə xüsusi ünsiyyət etiketi varsa, yazın.

1. Böyükklərin allərindən öpürlər.

3. Gedəcəyiniz ölkədə sizə nə qədər pul lazım olacaq?
4. Hansı fərqli etiket qaydası müəyyən etdiniz?
5. Sizcə, Azərbaycana gələn turistlər üçün bizim hansı etiket qaydamız fərqli görünə bilər?

Layihə əsasında öyrəndim ki...

Azərbaycana qonaq gələn insanlara xalqımızın hansı adət-ənənəsi haqqında məlumat verərdiniz?

Hansısa xalqda fərqli qaydalara və qeyri-adi ənənəyə rast gəldikdə necə davranmaq lazımdır? Səbəbini izah edin.

Aşağıda təqdim edilən açıqcalar hansı ölkələri əks etdirir? Azərbaycan qonaq gələnlər üçün təqdim edilən bu cür hədiyyədə hansı təsvirlərin olmasını təklif edərdiniz?

Bir çox ölkələrin özünəməxsus pul vahidi var. O ölkələrdə olarkən nə üçün yerli pul vahidindən istifadə etməlisiniz?

Şəkillərdə fərqli ölkələrdə mövcud olan salamlaşma jestləri var. Parta yoldaşınızla bu hərəkətləri təkrarlayın. Hansı xalqın salamlaşma qaydası sizə maraqlı gəldi? Yeni qaydalar araşdırın.

Aşağıda verilən pul vahidlərinə diqqətlə baxın. Sizcə, pulların üzərində vermək üçün, adətən, hansı şəkillərdən istifadə edilir?

Jurnalistlər fərqli ölkələri gəzərək onlar haqqında toplanan məlumatı ictimaiyyətlə paylaşır.

Avstraliyanın pul vahidi olan Avstraliya dolları suyadavamlı və 3D effektlidir.

Hər bir dövlətin öz pul vahidi var. Səyahət etdiyimiz ölkələrin pul vahidini tanımaq, adət-ənənələrinə bələd olmaq lazımdır.

12

Yaxşı və yanlış
xüsusiyyətlə-
rimiz

Cəmiyyətdə davranışlarımıza, münasibətlərimizə, insanlarla qurduğumuz ünsiyyətlərə təsir göstərən, onları formalaşdıran əsas amil sahib olduğumuz mənəvi xüsusiyyətlərdir. Bu xüsusiyyətlər hərəkətlərimizi tənzimləyir, bizi insanlara qarşı yanlış davranmaqdan, kobudluq etməkdən, laqeydlilik göstərməkdən qoruyur. Yaxşı mənəvi xüsusiyyətlərə malik olan insanlar hər zaman xeyirxah, ədalətli, cəsur, səxavətli olmağa çalışırlar. Onlar həm cəmiyyətə,

həm də yaşadıkları ailəyə xeyir verirlər. Buna görə də hər bir insan özündə müsbət mənəvi xüsusiyyətlər tərbiyə etməyə çalışmalıdır.

Lakin yaddan çıxarmayın ki, bu, o qədər də asan iş deyil.

istifadə edilənlər

LAYIHƏ

Bəs siz insan şəxsiyyətini formalaşdıran hansı müsbət xüsusiyyətləri tanıyırsınız?

Davranışlar çiçəyi yaradaq.

LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

1. Sizcə, insanda hansı müsbət mənəvi xüsusiyyətlər olmalıdır? 2. Hansı mənəviyyata zidd xüsusiyyətlər haqqında eşitmisiniz?

1

Müsbət və
yanlış xüsusiyyətlərin siyahısını tutun.

Mənəvi
xüsusiyyətlər

4

Yaxşı xüsusiyyətləri qırmızı, sarı, yaşıl və bənövşəyi ləçəklərə yazın.

2

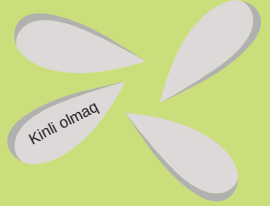
Onların içəri-
sindən müsbət
xüsusiyyətləri
müəyyən edin.

Müsbət
xüsusiyyətlər
1. Ədalətli olmaq
2.

5

Mənəviyyata zidd
xüsusiyyətləri boz
rəngli ləçəklərə
yazın.

3

Rəngli kağız-
lardan ləçəklər
kəsin.

6

“Müsbət” və “mən-
fi” ləçəklərdən iki
çiçək düzəldin və
nəticəni müzakirə
edin.

3. Sizcə, insanın mənəvi xüsusiyyətinin formalaşmasında ailənin rolu nədən ibarətdir? 4. Bəs məktəb və sinifdəki mühit insanın xarakterinə necə təsir edə bilər? 5. Sizcə, yaradılan çiçəklərdən hansı mənəvi cəhətdən zəngin insana aiddir?

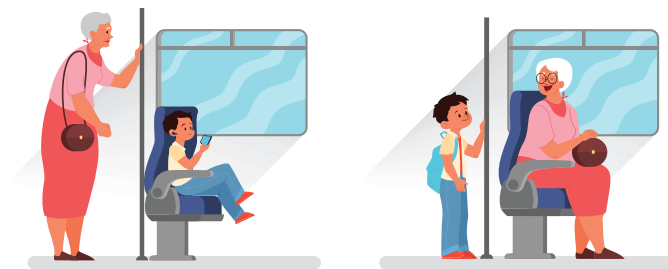

Layihə əsasında öyrəndim ki...

Şəkillərdə hansı mənəvi xüsusiyyətlər təsvir edilib?

Sizcə, bizim müsbət xüsusiyyətlərimiz kimlərə daha çox təsir göstərir? Özümüzə, yoxsa ətrafımıza? Səbəbini aydınlaşdırın.

Xarakterinizdəki ən güclü xüsusiyyətləri sadalayın və müəlliminizlə birlikdə təhlil edin. Sizcə, güclü tərəflərinizin həyatınıza təsiri nədən ibarətdir?

Ailənizdən sonra sizə ən yaxın insan olan dostlarınızda hansı xüsusiyyətlər olmalıdır?

Dostunuz sizdən, doğrudan da, səliqəsiz görünən geyimi ilə bağlı: “Çoxmu səliqəsiz görünürəm?”, yaxud zəif danışdığı dərslə bağlı: “Çoxmu pis danışdım?”, – deyə soruşarsa, onun sualını necə cavablandırarsınız? Nə üçün?

Hər zaman doğru danışmaq nəyə görə yaxşı xüsusiyyətdir? Əgər səhvinizi etiraf edərək, doğru danışmağı seçərək cəzalanacağınızı bilsəniz, yenə də doğru danışarsınız mı?

Əgər səni dostların hansısa oyundan kənarlaşdırsalar, bu sənə necə təsir edər? Eyni hərəkəti dostlarına qarşı edərsən mi?

LAZIM

Nə üçün “hısləndiyiniz zaman əvvəlcə dayanın, sakitləşin, düşünün, sonra addım atın” deyilir?

Cədvəl tərtib edin. Güclü (yaxşı) xüsusiyyətlərinizi və dəyişmək istədiyiniz xüsusiyyətlərinizi cədvəldə yazın. Səbəblərini müzakirə edin.

Şəkillər üzrə kiçik hekayələr qurun. Hansı şəkildə təsvir edilənlərin yaxşı xüsusiyyət olduğunu söyləyin.

Peşə

Psixoloq insanların öz müsbət və mənfi xüsusiyyətlərini anlamağa, pis xüsusiyyətlərə qarşı mübarizə aparmağa kömək edir.

Maraqlı

Elm sübut edib ki, davamlı olaraq başqalarına kömək edən insanlar özlərini daha çox xoşbəxt hiss edirlər.

Nəticə

İnsanlar daim özlərində müsbət xüsusiyyət tərbiyə etməyə, mənəviyyətə zidd xüsusiyyətlərə qarşı mübarizə aparmağa çalışmalıdırlar.

13

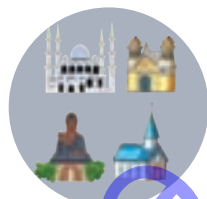
Dinləri
taniyaq

Layihə

Dinlər insanları düzlüyə, ədalətli və səxavətli olmağa səsləyir. İlk dinlərin yaranması təbiət hadisələri ilə bağlı olub. İnsanlar səbəbini izah edə bilmədiyi hadisələri ilahi qüvvələrin törətdiyini düşünüblər. Atəşpərəstlikdə dünyanın Xeyir və Şər allahı tərəfindən idarə edildiyi deyilir. Hinduizmdə Tanrının müxtəlif şəkillərə girərək özünü insanlara tanıtdığı deyilir. Buddizm isə insanlıq çətinliyə düşəndə yeni buddanın göndərildiyinə inanır. Bu dinlər çoxallahlı dinlərdir. Təkallahlı dinlər dünyanın bir ilahi qüvvə tərəfindən yaradıldığını öyrədir. İudaizm, xristianlıq və islam dinləri təkallahlı dinlərdir. İudaizm dininin peyğəmbəri Musa, islam dininin Məhəmməd, xristianlığın isə İsa'dır.

istifadə edilənlər

Təkallahlı və çoxallahlı dinləri bir-birindən fərqləndirən hansı xüsusiyyətlərdir?

LAYIHƏ

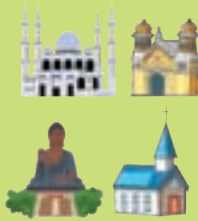
Təkallahlı və çoxallahlı dinlər haqqında kitabça hazırlayaq.

LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

1. Din insanlara nəyi öyrədir?
2. Bütün dinlərə aid əsas oxşar xüsusiyyət hansıdır?

1

Dini məbədlərin şəkillərini seçin və dəftərə yapışdırın.

4

Dinlərin təbliğ etdiyi ən vacib dəyərləri qeyd edin.

2

Hər dinə aid müqəddəs kitab və simvolların şəkillərini dəftərə yapışdırın.

5

Dinlərin oxşar və fərqli xüsusiyyətlərini qruplaşdıraraq sxem qurun.

3

Hər dində müqəddəs hesab edilən şəxsiyyətlərin adlarını yazın.

6

Bütün dinlərin təbliğ etdiyi ən vacib xüsusiyyətləri ümumiləşdirərək yazın.

3. Təkallahlı dinlərin əsas xüsusiyyətləri hansılardır?
4. Çoxallahlı dinlərin əsas xüsusiyyətlərini sadalayın.

Layihə əsasında öyrəndim ki...

Müxtəlif dinlər arasında hansı oxşarlıqlar var?

Dinlərin təbliğ etdiyi hansı dəyərləri bilirsiniz?

Şəkillərdəki simvollar, dini məbədlər və kitablar hansı dinlərə aiddir?

Hansı dinlər dünyanın bir neçə ilahi qüvvə tərəfindən idarə edildiyini deyir?

Aşağıdakı məbədlər hansı dinlərə aiddir?

Ramazan bayramı haqqında nə bilirsiniz? Başqa hansı dini bayramları tanıyırsınız?

LAYIHƏ

Aşağıda qeyd edilən incəsənət sahələri ilə dinlərin əlaqəsini araşdırın və nəticəni qeyd edin.

Memarlıq

Heykəltaraşlıq

Rəssamlıq

Şəkillərdəki dini abidələrin harada yerləşdiyini və hansı dini təmsil etdiyini araşdırın.

Peşə

Dinşünaslar müxtəlif dinləri öyrənən alimlərdir.

Maraqlı

Konstitusiyanın 18-ci maddəsinin 1–3 bəndlərində göstərilir ki, Azərbaycan Respublikasında din dövlətdən ayrılır, bütün dini etiqadlar qanun qarşısında bərabərdir.

Nəticə

Dünyada insanların inanclarını ifadə edən bir çox dinlər var. Tekallahlı və çoxallahlı dinlər var.

14

Dövlət
rəmzlərimiz

Layihə

Azərbaycan Avrasiya materikində yerləşir. Şimalda Rusiya Federasiyası, şimal-qərbdə Gürcüstan Respublikası, qərbdə Ermənistan və Türkiyə Respublikası, cənubda İran İslam Respublikası ilə həmsərhəddir. Ölkənin şərqində Xəzər dənizi yerləşir. Azərbaycanın dəniz vasitəsilə Qazaxıstan, Türkmənistan, Rusiya, İran ilə sərhədi var. Dövlətimizi tanımaq, ərazisi, əhalisi haqqında məlumatla malik olmaq, rəmzlərini, əlamətlərini bilmək hər birimizin vətəndaşlıq vəzifəsidir. Yaddan çıxarmayın ki, onun haqqında bildiklərimizlə Azərbaycanımızı dünyanın hər yerində tanıda və təmsil edə bilərik.

istifadə edilənlər

Sizcə, dövlətimiz haqqında bilməli olduğumuz əsas əlamətlər hansılardır?

LAYHƏ

LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

**Dövlətinizi tanıtmaq üçün xaricdə yaşayan
dostunuza məktub yazın.**

1. Azərbaycanı xəritədə göstərmədən necə təsvir edərdiniz? 2. Azərbaycanın xəritədəki görünüşünün nəyə bənzədiyini deyin.
3. Manatın məhz Azərbaycanın milli pul vahidi olduğunu nə ilə əsaslandırarsınız?

1

Məktubda dövlətinizin yerləşdiyi ərazi haqqında yazın.

4

Azərbaycan əhalisinin sayı, tərkibi və ordumuz haqqında yazın.

2

Azərbaycan və qonşu dövlətlər haqqında bildiklərinizi qeyd edin.

5

Azərbaycanın pul vahidini fərqləndirən xüsusiyyətləri qeyd edin.

3

Dövlətimizin rəhbəri haqqında düşündüklərinizi və bildiklərinizi yazın.

6

Yazdığınız məktubu müzakirə edin.

4. Məktubu yazarkən dövlətimizin hansı əlamətlərindən və rəmzlərindən istifadə etdiniz? 5. Sizcə, dövlətimiz haqqında onlardan hansı daha dolğun məlumat verir? 6. Bayrağımız və gerbimiz haqqında bildiklərinizi xatırlayın.

Layihə əsasında öyrəndim ki...

Tarix boyu məşhur səyyahlar fərqli ölkələri gəzərək həmin ərazilər haqqında qeydlər yazdılar. Əgər siz səyyah olsa idiniz, Bakı şəhərini necə təsvir edərdiniz?

Azərbaycanın coğrafi mövqeyi və rəmzləri haqqında nə bilirsiniz?

Respublikamızın
təhlükəsizliyini kim
təmin edir?

Azərbaycan Milli Ordusunun yaranması haqqında araşdırma aparın. Sizcə, nə üçün Milli Ordu dövlətin əsas əlamətlərindən biri hesab olunur?

Kompasdan istifadə edərək Azərbaycanın sərhəd olduğu ölkələrin istiqamətini müəyyən edin.

Sizcə, ordumuzla və ya təhlükəsizliklə bağlı məlumatların qorunmasında aşağıdakı vasitələr niyə təhlükə yaradır? Müzakirə edin.

Bakıdan əvvəl hansı şəhərlərin Azərbaycanın paytaxtı olduğunu araşdırın.

Peşə

Xarici ölkələrdə öz dövlətini təmsil edən şəxslərə **səfir** deyilir.

Maraqlı

Bayrağımızı, gerbimizi təsvir edərkən onların rəng çalarlarını, üstündəki elementləri və himnimizin sözlərini dəyişmək olmaz. Milli ordu haqqında məlumat hər bir ölkənin məxfi məlumatı hesab olunur.

Nəticə

Azərbaycan dövlətini təsvir edə bilmək üçün onun ərazisi, ordusu, milli pul vahidi, rəhbəri, paytaxtı haqqında məlumatlara malik olmaq lazımdır.

15

Hüquqlarımız

Layihə

Cəmiyyətdə insanlar arasında münasibətlər qanunlar vasitəsilə tənzimlənir. Qanunlar münasibətlərlə bağlı bir sıra qaydalar və qadağalar müəyyənləşdirir. Qanunların pozulmaması üçün insanlar bu qaydalara və qadağalara riayət etməlidirlər. Azərbaycan Respublikasının əsas qanunu Konstitusiyadır. Yaddan çıxarmayın ki, qanunlar bizim hüquqlarımızı qoruyur.

Uşaqların da öz hüquqları var və bu hüquqlarla bağlı dünyada müxtəlif sənədlər qəbul edilib. Məsələn, Uşaq hüquqları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu ölkəmizdə uşaq hüquqlarının qorunmasına xidmət edən əsas sənədlərdəndir. Azərbaycan dövləti uşaq hüquqları ilə bağlı bir sıra beynəlxalq sənədlər də qəbul edib.

istifadə edilənlər

Dünyada uşaqların hüquqlarını qoruyan hansı sənəd haqqında eşitmisiniz?

LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

"Məktəbsevərlər" təşkilatı yaradaq və liderini seçək.

1. Uşaqların malik olduqları hansı hüquqları tanıyırsınız?
2. Uşaqların öz təşkilatlarını yaratmaq hüququ dedikdə nə başa düşürsünüz?
3. Nə üçün hər kollektivin liderə ehtiyacı var?

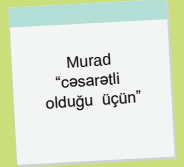
1

Qutu gətirin və üzərinə "Seçki qutusu" sözünü yazın.

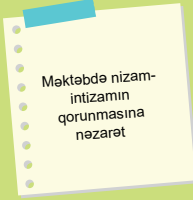
4

Qrupun liderinin adını və üstünlük verdiyiniz xüsusiyyətini yazın.

2

"Məktəbsevərlər" təşkilatının edəcəyi fəaliyyətləri qeyd edin.

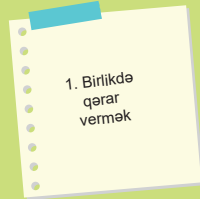
5

Kağızları qutuya atın.

3

Qrup üzvlərinin hansı qaydalarla əməl edəcəyini yazın.

6

Qutunu açın və səsleri sayın. Nəticəni müzakirə edin.

4. Təşkilat üçün hansı qaydalar müəyyən edildi?
5. Liderdə hansı xüsusiyyətlər olmalıdır?
6. Sizcə, bu seçkini ədalətli adlandırıla bilərmi? Nə üçün?
7. Hüquqlarınızla bağlı hansı təkliflər verərdiniz?

Layihə əsasında öyrəndim ki...

Uşaq Hüquqları Konvensiyası

Uşaq Hüquqları Bəyannaməsi

Uşaq hüquqları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu

Uşaq Hüquqları

Şəkildəki
sənədlərlə
bağlı hansı
məlumatınız var?

Hüquq dedikdə nə
başə düşürsünüz?

Hüquqların qorunmasında
liderin hansı rolu var?

Uşaq hüquqları haqqında nə
bilirsiniz? Sadalayın və izah edin.

Azərbaycanda uşaqların
hüquqlarını kim müdafiə edir?

Uşaq hüquqları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununda sizin hansı hüquqlarınızdan bəhs edildiyini araşdırın.

Dünyada uşaqların hansı hüquqlarının pozulduğunu müşahidə etmisiniz? Müzakirə edin.

Sizcə, Süleyman Sani Axundovun “Qaraca qız” nağlında Qaraca qızın hansı hüquqları pozulur? Araşdırın.

Aşağıdakı hüquqları müzakirə edin.

- 1 təhsil almaq hüququ
- 2 fikrini azad ifadə etmək hüququ
- 3 istirahət etmək hüququ
- 4 normal qidalanmaq hüququ
- 5 zorakılıqdan müdafiə hüququ

Hüquqşünas hüquqları öyrənən və müdafiə edən şəxsdir.

Validəynlərin və ya digər şəxslərin uşaqlarla qəddar rəftar etməsi yolverilməzdir. Qanun uşaqların bu hüququnu qoruyur.

Uşaqların bir çox hüquqları var və onlar dövlət tərəfindən qorunur.

16

Büdcəmiz

Layihə

Hər bir ailənin öz büdcəsi var. Ailə üzvlərinin bir ay ərzində aldığı məvacib, təqaüd və əlavə qazanclar ailənin gəlirini təşkil edir. Xərclər dedikdə isə ailənin müxtəlif ehtiyaclarına sərf etdiyi pullar nəzərdə tutulur. Xərclər iki cür olur: gözlənilən və gözlənilməz. Əvvəlcədən nəzərdə tutulan xərclər (qida, geyim, kommunal və s.) gözlənilən xərclərdir. Qəfildən, gözlənilmədən yaranan xərclər (xəstəlik, təmir və s.) isə gözlənilməz xərclərdir. Xərclər ailənin ay ərzində əldə etdiyi gəlirdən çox olmamalıdır. Əks halda, borc yarana bilər. Dövlətin də eynilə ailə kimi gəliri və xərcləri var.

Dövlətin gəlirləri təbii ehtiyatların, istehsal edilən malların satışından, toplanan vergilərdən əldə edilir.

istifadə edilənlər

VERGİ

Təhsil

Sizcə, dövlətin pulları, əsasən, hansı sahələrə xərclənir?

LAYIHƏ

Ailə büdcəsinin və dövlət büdcəsinin sxemini quraq.

LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

1. Ailənizin gəlirini kimlərin maaşı və təqaüdü təşkil edir? 2. Xərclər nəyə sərf edilir? 3. Sizcə, dövlətin gəlirlərini nə təşkil edir?

1

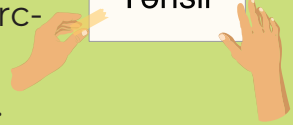
Ailə gəlirinin necə yarandığını göstərən şəkilləri seçin və yapışdırın.

4

Dövlətin pullarının nəyə xərcləndiyini müəyyən edin.

Təhsil

2

Ailədə pulların nəyə xərcləndiyini göstərən şəkilləri seçin və yapışdırın.

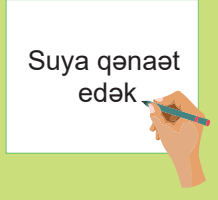
ELEKTRİK
XƏRCİ

5

Ailənin və dövlətin büdcəyə qənaət üçün nə edə biləcəyini yazın.

Suya qənaət
edək

3

Dövlətin gəlirinin necə yarandığını göstərən şəkilləri seçin və yapışdırın.

VERGİ

6

Ailə və dövlət büdcəsi arasında müqayisə aparın.

DÖVLƏT	AİLƏ

4. Ailə və dövlət büdcəsində hansı oxşarlıqlar var?
5. Dövlətin büdcəsinin hara xərcləndiyini müşahidə etmisiniz?

Layihə əsasında öyrəndim ki...

Əməkhaqqı nədir?
Qənaət etmək nədir?

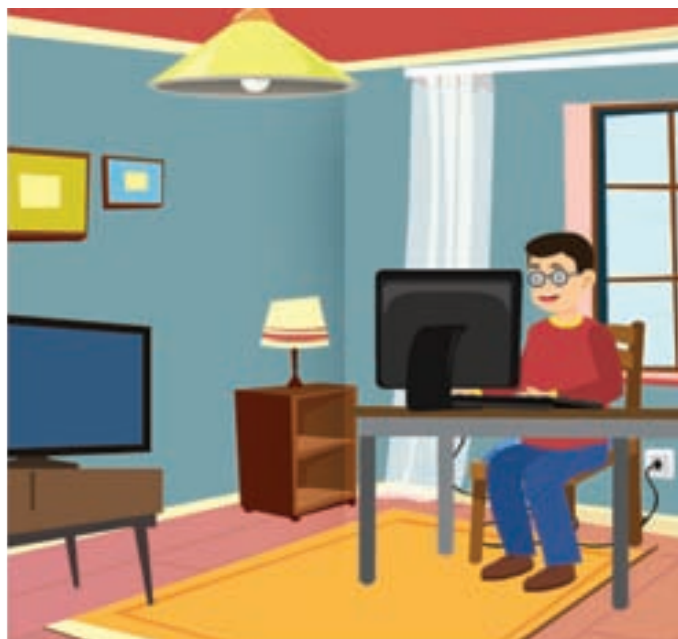
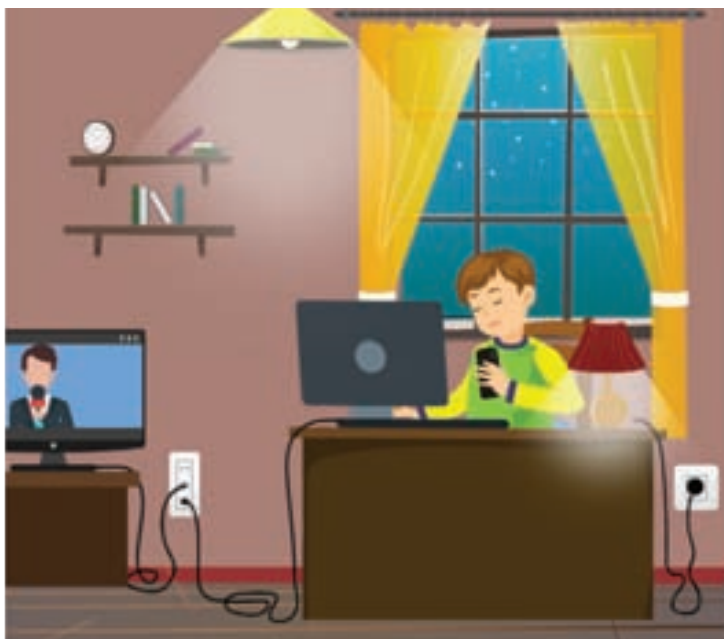
Ailə büdcəsinin gəlir hissəsi
necə yaranır?

Ailənizdə daha çox nəyə pul xərcləndiyini müşahidə etmisiniz?

Sizcə, hansı uşaq enerjiden daha qənaətli istifadə edir?
Sinif yoldaşlarınız ilə qənaət sözünün mənasını müzakirə edin.

Yer kürəsinin onun resurslarını qoruyan qəhrəmanlara ehtiyacı var.
Sizcə, aşağıdakıları etməklə Yer kürəsini necə qoruya bilərsiniz?

- 1 ehtiyac olmadığı halda yeni paltar, dəftər və qələm almamaq
- 2 marketə gedərkən alacaqlarınızın siyahısını tutmaq
- 3 yaxın məsafələrə nəqliyyat ilə deyil, piyada getmək
- 4 kitabların üzərində yazılar yazmamaq
- 5 günəş işığı düşən vaxtlarda evdəki işıqları söndürmək

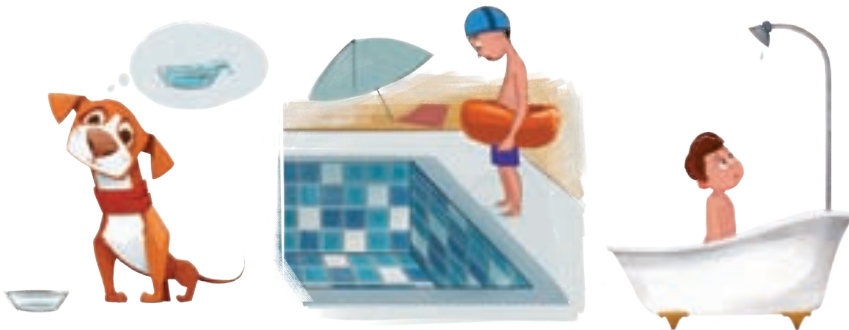
LAYIHƏ

Aşağıdaki şəkildə hansı enerji resursları lazımsız halda istifadə olunur? Müzakirə edin.

Sizcə, insanlar niyə suyu qənaətlə istifadə etməlidirlər? Şəkillərə baxaraq müzakirə edin.

Peşə

Vergi mütəxəssisi dövlət vergisinin hesablanması ilə məşğul olur.

Maraqlı

Yaxın məsafələrə piyada gedərək, suya, qaza, işığa qənaət edərək ailə büdcəsi ilə bərabər, dövlət büdcəsinə də qənaət etmək olar.

Sizcə, nə üçün?

Nəticə

Büdcənin gəlirinin çox olmasından daha vacibi onun yaxşı idarə edilməsidir. Buna görə gəlirlərin və xərclərin düzgün hesablanması lazımdır.

17

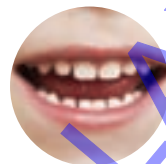
Duyğu
orqanlarımız

Layihə

İnsan ətraf mühit haqqında məlumatları duyğu orqanları vasitəsilə əldə edir. Məsələn, gözlərimiz ətrafımızda olan əşyaların rəngini, formasını seçir və bu barədə beynə məlumat verir. Duyğu orqanlarımızın hiss etdiyi və qəbul etdiyi müxtəlif informasiyalar siqnallara çevrilərək beynə ötürülür. İnsanın bütün hərəkətlərini idarə edən beyin isə alınan məlumatı təhlil edir. Məhz duyğu orqanlarımızın köməkliyi ilə bizdə ətraf mühit haqqında təsəvvür yaranır. Hansısa duyğu orqanımızın sağlam olmaması və ya fəaliyyət göstərməməsi beynimizə ötürülən məlumatın yarımçıq olmasına səbəb ola bilər.

istifadə edilənlər

Sizcə, beynimizə məlumat ötürən
duyğu orqanları hansılardır?

Haqqında məlumatımız olmayan əşyani tapaq.

LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

1. Hər hansı bir əşya haqqında ilk məlumatı hansı duyğu orqanı vasitəsilə əldə edirik? 2. Bu orqan hansı hissələrdən ibarətdir? 3. Bizə başqa hansı duyğu orqanlarımız yardım edə bilər?

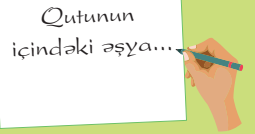
1

Qutunu silkələyin və çıxardığı səsə qulaq asın.

4

Hiss etdiklərinizi qeyd edin.

2

Qutunu qoxulayın.

5

Qutunu açın və fərziyyələrinizin nə qədər doğru olduğunu yoxlayın.

3

Gözünüz bağlı halda qutudakı əşyaya toxunun.

6

Hiss etdiyiniz dadı təsvir edin.

4. Dərimizi duyğu orqanı hesab edə bilərikmi? Nə üçün?
5. Qulaq hansı hissələrdən ibarətdir? 6. İyilmə orqanımız haqqında nə bilirik? 7. Dil vasitəsilə hansı dadları duymaq mümkündür?

Layihədən nəticə çıxardım ki...

Bu bacarıqları yerinə yetirən duyğu orqanlarını sadalayın:

Eşitmə

Görmə

Dadbilmə

Qoxubilmə

Güclü işıqlandırma görmə orqanına necə təsir edə bilər?
İzah edin.

Yüksək səslə musiqiyə qulaq asmaq eşitmə orqanına necə təsir göstərə bilər?

Duyğu orqanlarımızın bizə düzgün məlumat ötürməsi üçün hansı gigiyena qaydalarına əməl edilməlidir?

Şəkillərdən hansında oxumaq üçün yanlış işıq seçilib?

Sizcə, insan xəstələndikdə nə üçün qoxu hiss edə bilmir?

LAYHƏ

Bu əlamətlər hansı duyğu orqanları vasitəsilə hiss edilir? Aydınlaşdırın.

- 1 daşın sərtliyi
- 2 yastığın yumşaqlığı
- 3 tamaşanın izlənməsi
- 4 qidanın şirinliyi
- 5 qidanın xarab olması
- 6 nəqliyyat vasitələrinin səsi

Şəkil əsasında dərinin insan həyatında rolunu izah edin.

İnsan işıqlı otaqdan qaranlıq otağa keçdikdə heç nə görmür. Çünki göz bəbəyi qaranlıqda daralır. Amma bir qədər sonra görə bilir. Səbəbini araşdırın.

Peşə

Fizioloqlar insan orqanlarının fəaliyyətini öyrənən alimlərdir.

Maraqlı

Maşın hərəkət edərkən yan pəncərədən baxmayın. Bu zaman göz və qulaq fərqli məlumatlar alır və başgicəllənmə olur.

Nəticə

İnsan ətraf mühiti duyğu orqanları vasitəsilə anlayır. Bu duyğu orqanları burun, qulaq, göz, dil və dəridir. Onlar aldıkları məlumatı beyinə ötürür.

18

Coğrafi
obyektlər

Təcrübə

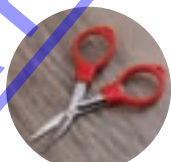
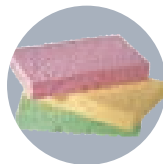

Yer kürəsi coğrafi obyektlərlə zəngindir. Dağlar, dərələr, dənizlər, okeanlar, qitələr, materiklər, adalar coğrafi obyekt hesab edilir. Qitə Yer kürəsinin böyük quru hissəsidir. Materik isə Yerin su ilə əhatə olunmuş böyük hissəsinə deyilir. Hər tərəfdən su ilə əhatə olunmuş, materikə nisbətən kiçik quru torpaq sahələri isə ada adlanır. Coğrafi obyektlər daim hərəkətdədir. Təbiət hadisələri, zəlzələlər, sürüşmələr də coğrafi obyektlərin hərəkətinə, yerdəyişməsinə səbəb ola bilər. Okean və dəniz, qitə və materik kimi coğrafi obyektlər bir-birinə bənzəsə də, əslində, fərqlidir.

istifadə edilənlər

Sizcə, onlar bir-birindən hansı
alamətlərinə görə fərqlənir?

Coğrafi obyektlərin hərəkətini təsəvvür etməyə çalışaq.

TƏCRÜBƏNİN GEDİŞİ:

1. Ötən illərdə hansı coğrafi obyektlər haqqında öyrənmişik?
2. Onların yaranmasında və dəyişməsində hansı təbiət hadisələrinin böyük rolu var?

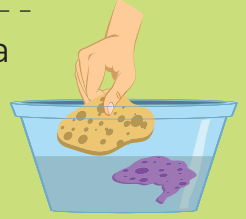
1

Dərin və geniş qaba bir stəkan su tökün.

4

Fiqurları ehtiyatla suyun üzərində bir-birinə yaxın yerləşdirin.

2

Süngərdən bir qitə və bir ada formasında iki fiqur kəsin.

5

Ehtiyatla qabı silkələyin.

3

Pipet vasitəsilə qabdakı suya göy rəngli qida boyası əlavə edin.

6

Müşahidələrinizi qeyd dəftərinə yazın.

3. Qabı silkələdikdə baş verən hadisə sizə hansı təbiət hadisəsini xatırlatdı? 4. Kəsdiniz materik və ada fiqurlarının bir-birindən əsas fərqi nədədir? 5. Əlavə etdiyiniz göy rəngli boya suyun hansı hissəsində daha tünd rəngdə qaldı?

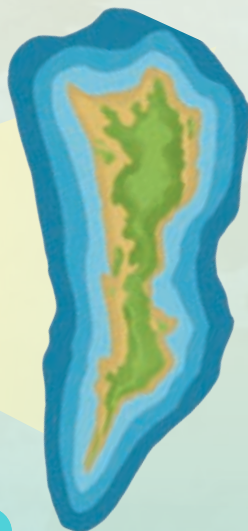
Təcrübə əsasında müəyyən etdim ki...

Hansı şəkildə coğrafi obyekt hər tərəfdən su ilə əhatə olunub?

1

2

Niyə dəniz və okeanların səthi dərin qatlarla müqayisədə daha açıq rəngdə olur?

Hansı materikləri tanıyırsınız?

Azərbaycan hansı ölkələrlə əhatə olunub?

Azərbaycan hansı materikdə yerləşir?

Çilov adası ətrafında hansı coğrafi obyekt var?

LAYIHƏ

Adalar materiklərə nisbətən daha kiçik olur və hər tərəfdən su ilə əhatə olunur. Verilmiş xəritədə ada və materiki müəyyən edin.

Dəftərinizdə Venn diaqramı çəkin və dünyanın ən böyük okeanı olan Sakit okean və ən böyük gölü sayılan Xəzər dənizinə aid məlumatları qruplaşdırın.

- ★ Daha dərinidir.
- ★ Sahəsi daha böyükdür.
- ★ Sahəsi daha kiçikdir.
- ★ Hər tərəfdən ölkələr ilə əhatə olunub.
- ★ Bəzi hissələri materiklər ilə əhatə olunub.
- ★ Duzludur.
- ★ Balıq və digər su heyvanları ilə zəngindir.
- ★ İnsanların fəaliyyəti nəticəsində çirklənir.

BİLGİ

Peşə

Okeanoloq okeanlar haqqında araşdırma aparan, onların tərkibini, formasını və müxtəlifliyini öyrənən şəxsdir.

Maraqlı

Azərbaycan milyon illər əvvəl qədim okeanın bir hissəsi olmuşdur.

Skən et

Nəticə

Coğrafi obyektlər ilk baxışda bənzər olsa da, ölçü, dərinlik, yerləşdiyi ərazi kimi xüsusiyyətlərinə görə bir-birindən fərqlənir.

19

Sxemlərin
qurulması

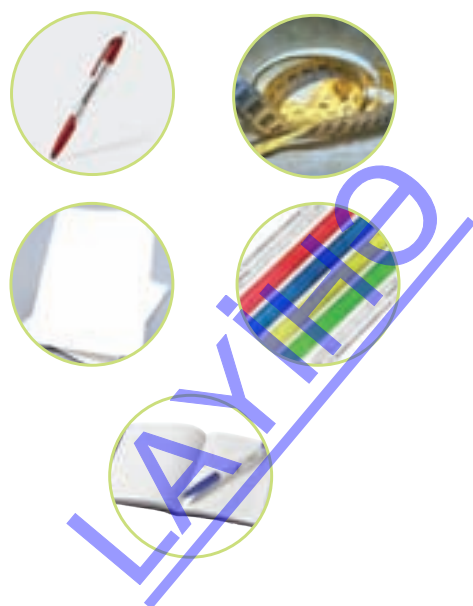
Layihə

İnsanlar getdikləri, axtardıqları yeri daha asan tapmaq, inşa etdikləri binanı, yeni tərtib etdikləri otağı təqdim etmək üçün plandan istifadə edirlər. Plan həm yol göstərir, istiqamət verir, həm də olduğumuz yer haqqında təsəvvür yaradır. Yaşadığımız küçə, məhəllə, olduğumuz məktəb, sinif yuxarıdan, yəni quş baxışından götürülür, ölçüləri kiçildilir və planı çəkilir. Planda əşyalar, binalar, ağaclar, hətta həyətdə olan skamyalar və oyun meydançaları belə göstərilə bilər. Adətən, bu cür plan-sxemlərdən bütün

binalarda təhlükəsizlik məqsədilə istifadə edilir. Məsələn, hər hansı bir hadisə baş verərsə, bu sxemlər vasitəsilə insanlar yanğın çıxışının harada olduğunu, binadan çıxmaq üçün hansı yollardan istifadə edə biləcəklərini asanlıqla müəyyən edə bilərlər.

istifadə edilənlər

Sizcə, böyük ölçülü əşya və binalar plana necə sığdırılır?

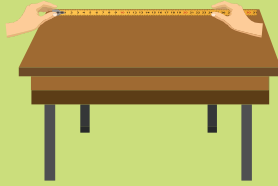
LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

Sınıf otağının planını hazırlayaq.

1. Planda, əsasən, nələri göstərə bilərik?
2. Sizcə, planda qapının və pəncərələrin yeri qeyd edilməlidirmi? 3. Ölçü götürülərkən hər hansı bir əşyanın hündürlüyü, yoxsa eni və uzunluğunu nəzərə alınmalıdır?

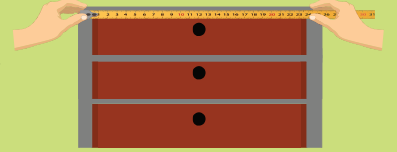
1

Sınıfdəki partaların ölçülərini qeyd edin.

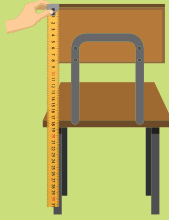
4

Şkafın ölçülərini götürün.

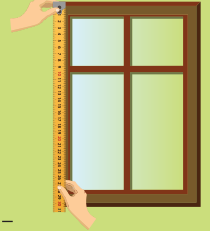
2

Sınıfdəki stulların ölçülərini qeyd edin.

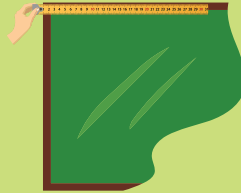
5

Pəncərənin və qapının ölçülərini çıxarın.

3

Lövhənin ölçüsünü götürün və yazın.

6

Ölçdüyünüz rəqəmləri 10 dəfə kiçildin və planda çəkin.

4. Planın oxuna bilməsi üçün şərti işarələri necə qeyd etdiniz?
5. Məhəllə planı hazırlanarkən, əsasən, hansı tikililərin qeyd edilməsi lazımdır? 6. Planın xəritədən fərqi nədədir?

Layihə əsasında öyrəndim ki...

Şəkil, xəritə və plan arasında hansı oxşar və fərqli xüsusiyyətlər var?

Yaşadığınız məhəllənin planını çəkərkən daha çox nələrə diqqət yetirməlisiniz?

Planda daha çox hansı tikililərin şəkli və adları qeyd edilməlidir? Nə üçün belə düşünürsünüz?

Planda miqyasın kiçildilməsi nə deməkdir?

Planda ağacların qeyd edilməsi lazımdır mı?

Hansı planlarda cənub, şərq, qərb, şimal istiqamətləri göstərilməlidir?

Məktəb planında yanğın çıxışının olduğu yeri necə göstərmək olar?

QAYD

Yaşadığınız məhəllənin planını çəkin.

Yaşadığınız məhəllənin planını çəkərkən aşağıdakı tikililəri fərqləndirmək üçün şərti işarələr hazırlayın.

Peşə

Xəritəşünas xəritə çəkən və xəritələri öyrənən şəxsdir.

Maraqlı

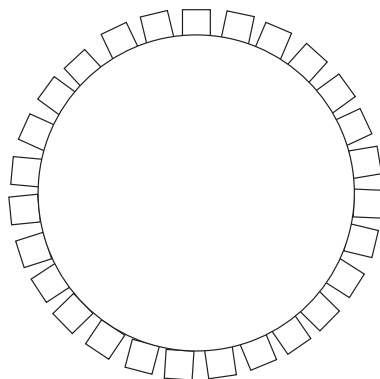
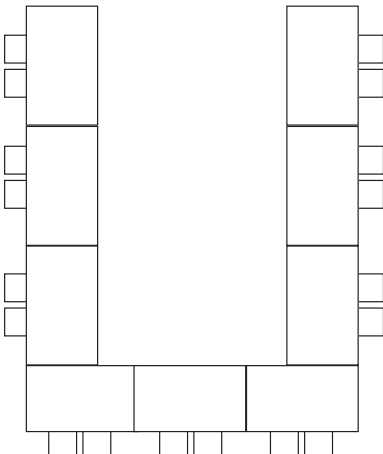
Biz böyük bir ölkənin planını çəkə bilmərik. Planlarda yalnız məhəllə, küçə, məktəb və s. göstərilir.

Planı oxumağa çalışın.

Müəllim stolu

Müəllim stolu

Nəticə

Sadə əşyaların, otaqların, binaların, məhəllələrin planını çəkmək mümkündür. Bu zaman təsvir edilən hər bir əşyanın ölçüləri dəfələrlə kiçildir və yuxarıdan göründüyü kimi çəkilir.

Yol nişanları

Layihə

Biz oxumaq və anlamaq üçün hərfləri, yəni əlifbanı bilməliyik. Yol nişanları da yolda əməl etməli olduğumuz hərəkət qaydalarının əlifbasıdır. Onları bilmədən yolda düzgün hərəkət edə bilmərik, səhvlərə yol verərik. Bu isə həyatımız və sağlamlığımız üçün böyük təhlükə törədir. Yol nişanları həm piyadalara, həm də sürücülərə istiqamət verir, onları müəyyən təhlükələrdən xəbərdar edir, məlumatlandırır, hansısa hərəkətin qadağan olunduğunu bil-

dirir. Yəqin ki, siz yol kənarlarında piyada zolağının, yeraltı və yerüstü piyada keçidlərinin olduğu haqqında məlumat verən nişanlara çox rast gəlmisiniz.

Bunlar məlumatverici nişanlardır. Qadağan nişanları isə hərəkətin qadağan olunduğunu bildirir.

istifadə edilənlər

Sizcə, yol hərəkəti nişanlarını bilməmək həyatımızda hansı çətinliklər yarada bilər?

LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

Yol nişanlarını qruplaşdırmağa çalışaq.

1. Qadağan nişanlarını fərqləndirən hansı əlamət ola bilər?
2. Hansı məlumatverici nişanları tanıyırsınız? 3. Xəbərdarlıq nişanları bizə nədən xəbər verir?

1

Məlumatverici nişanları seçin və yapışdırın.

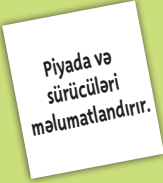
4

Mənalarını yazın və ümumiləşdirin.

Sürücüləri xəbərdar edir.

2

Mənalarını yazın və ümumiləşdirin.

5

Qadağan nişanlarını seçin və yapışdırın.

3

Xəbərdarlıq nişanlarını seçin və yapışdırın.

6

Mənalarını yazın və ümumiləşdirin.

4. Sizcə, bütün qadağan nişanlarını birləşdirən ümumi xüsusiyyətlər hansıdır? 5. Bütün məlumatverici nişanlar hansı əlamətlərinə görə fərqlənir? 6. Xəbərdarlıq nişanlarını necə seçə bildiniz?

Layihə əsasında öyrəndim ki...

Sizcə, nə üçün bütün ölkələrdə svetoforların rəngləri eynidir? Svetofor bir müddətliyinə işləməsə, yolda və hərəkətdə hansı çətinliklər yaranar?

Hansı avtomobillər qırmızı işıqda keçə bilər? Onları gördükdə biz nə etməliyik?

Sizcə, velosipedçilərdən hansı sola dönmək istədiyinə işarə edir?

Şəkillərdən hansında yol hərəkəti qaydaları pozulub?

Şəkildəki hansı piyadalar yol hərəkəti qaydalarını pozurlar?

İşarə

Hansı yaşdan başlayaraq yolda velosiped sürməyə icazə verildiyini araşdırın.

Aşağıdakı yol nişanları ilə mənalarnı əlaqələndirin.

Adı	Əhəmiyyəti
Əsasən təhsil müəssisələri və yaşayış binalarının ətrafında rast gəlinir.	Yolu keçərkən sürətli hərəkət edən nəqliyyatdan qorunmaq üçün istifadə olunur.
Səs signalından istifadə etmək qadağandır.	Ətrafda olanları nəqliyyat signalları ilə narahat etməmələri üçün istifadə olunur.
Piyada keçidi	Yaxınlıqda istifadə üçün xəstəxana olduğunu bildirir.
Yeraltı piyada keçidi	Uşaqların çox olduğu ərazilərdə olur və uşaqlar yolu keçə biləcəklərini sürücülərə bildirir.
Xəstəxana nişanı	Yolun üzərində nəqliyyat sürətlə hərəkət etdiyi üçün yeraltı keçiddən istifadənin lazım olduğunu bildirir.

BİLGİ

Polis vətəndaşların təhlükəsizliyini təmin edən şəxsdir.

ABŞ-da aparılan araşdırma zamanı bəzi heyvanların svetofora və piyadaların hərəkətlərinə əsaslanaraq yol keçdikləri müəyyən edilib.

Təhlükəsizliyimizi qorumaq üçün yol hərəkəti qaydalarını bilməli, yol nişanlarını tanımalıyıq.

21

Nəqliyyatdan istifadə qaydaları

Layihə

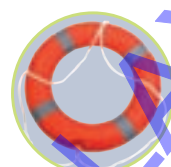
İnsanlar müxtəlif nəqliyyat vasitələrindən istifadə edərək istədikləri yerə gedə bilirlər. Hətta bəzi nəqliyyat vasitələri ilə bir neçə saat ərzində dünyanın fərqli yerlərinə çatmaq imkanına da malik olurlar.

Nəqliyyat vasitələri insanların rahat daşınmasını təmin edir. Amma eyni zamanda insan həyatı üçün təhlükəli ola bilər. Öz təhlükəsizliyini qorumaq, getdiyi yerə rahat çatmaq üçün hər kəs nəqliyyat vasitələrində necə davranmalı olduğunu bilməlidir.

Yalnız belə olduqda getdiyimiz ünvana problemsiz çata bilərik.

Nəqliyyat vasitələri müxtəlif olduğu kimi, onlardan istifadə edərkən riayət etməli olduğumuz qaydalar da fərqlidir.

istifadə edilənlər

Sizcə, nəqliyyat vasitələrində hansı təhlükəsizlik qaydalarını bilmək vacibdir?

LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

Nəqliyyat vasitələrində davranma qaydalarını tərtib edək.

1. Avtobusda hansı qaydalara əməl etmək lazımdır? 2. Gəmi ilə səyahət zamanı hansı təhlükəsizlik qaydalarını unutmamalıyıq? 3. Təyyarədə sərnəşinlərə hansı qadağalar qoyulur?

1

Vərəqə seçdiyiniz nəqliyyat növünün şəklini yapışdırın.

4

Qətiyyən yolverilməz olan hərəkəti qırmızı rənglə qeyd edin.

2

Onda hansı qaydalara əməl edilməli olduğunu müzakirə edin.

5

Qrup rəhbəriniz sinif qarşısında layihəni təqdim etsin.

3

Müzakirə nəticəsində müəyyən etdiyiniz qaydaları yazın.

6

Təhlükəsizlik qaydalarına aid olan əşyaları nümayiş etdirin.

4. Nəqliyyat vasitələrində hansı təhlükəsizlik qaydalarının mövcudluğundan xəbəriniz yox idi?
5. Hansı təhlükəsizlik qaydalarına hər zaman əməl edirsiniz?
6. Hansı qaydalar sizə çox çətin göründü?

Layihə əsasında öyrəndim ki...

Aşağıdakı şəkillərdə hansı nəqliyyatdan istifadə qaydaları pozulub?

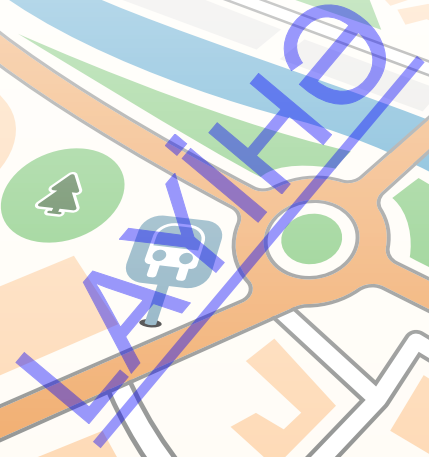
Sizcə, nə üçün avtobusda, maşında gedərkən əllərin pəncərədən çıxarılmasına icazə verilmir?

Metrodan istifadə zamanı hansı hərəkətləri etmək təhlükəli ola bilər?

Nə üçün bütün nəqliyyat vasitələrində hər hansı bir qəza baş verdiyi zaman, ilk növbədə, təmkinli olmaq tələb edilir?

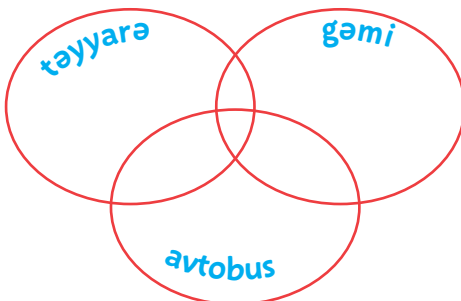

Aşağıdakı qaydaların səbəblərini izah edin.

Nəqliyyat növü	Qayda
	Kəmərlə taxılması
	Tutacaqlardan tutulması
	Qəza zamanı oksigen maskasını böyüklərin birinci taxması və yalnız ondan sonra uşaqlara yardım edilməsi
	Məhəccərdən suya boylanılmaması
	Xilasedici gödəkçədən istifadə
	Sürücü ilə söhbət etməyin qadağan edilməsi

Venn diaqramından istifadə edərək gəmi, avtobus və təyyarə üçün ümumi və ayrı olan qaydaları dəftərinizdə yazın.

Peşə

Pilot təyyarəni idarə edən şəxsdir.

Maraqlı

“Azərbaycan Hava Yolları”nda qaydaları tez-tez pozan səfərlər üç ay və artıq müddətə “Arzuolunmaz səfərlər siyahısı”na daxil edilir.

Nəticə

Nəqliyyat vasitələrindən istifadə edərkən bir sıra təhlükəsizlik qaydalarına əməl etmək lazımdır.

22

Təhlükələrdən qorunaq

Layihə

Müasir dövrdə insanlar öz həyatlarını yüngülləşdirmək üçün müxtəlif məişət avadanlıqlarından istifadə edirlər. Bu avadanlıqlar, adətən, elektrikle çalışır və insanların əllə gördükləri işi daha sürətlə və tez bir zamanda yerinə yetirir. Lakin onlardan bəzilərinə qarşı daha diqqətli davranmaq tələb edilir. Çünki hər hansı bir ehtiyatsız davranış insan həyatı üçün təhlükəli ola bilər.

Məişət avadanlıqları yanğınların yaranmasına, elektrik vurmalarına, qaz sızması ilə zəhərlənməyə səbəb ola bilər.

Həmçinin insanların məişətdə istifadə etdikləri kəsici və deşici alətlər var ki, onlarla da ehtiyatsız davranma təhlükəli ola bilər.

istifadə edilənlər

Sizcə, hansı məişət avadanlıqları xüsusilə təhlükəli hesab edilir?

LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

Məişətdə istifadə edilən əşyaları qruplaşdırın.

1. Valideynləriniz sizə hansı əşyalardan istifadə etməyə icazə vermir?
2. Bu avadanlıqların nə üçün təhlükəli olduğunu düşünürsünüz?
3. Hansı əşyaları elektrik cihazları adlandırıla bilər?

1

Məişət əşyalarını seçin və kağızın üzərinə yapışdırın.

4

Az təhlükəli avadanlıqları seçin və işarələyin.

2

"Toxunma!", "Nəzarət ilə", "Toxunmaq olar" stikerləri hazırlayın.

5

Təhlükəsiz avadanlıqları seçin və işarələyin.

3

Ən təhlükəli məişət avadanlıqlarını seçin və işarələyin.

6

Nəticələri müzakirə edin.

4. Seçdiyiniz əşyalardan hansına toxunduqda asanlıqla alışa bilər?
5. Məişət avadanlıqları və əşyalarından hansını kəsici, dəşici alət adlandırıla bilər?
6. Məişət avadanlıqları ilə təhlükəsiz davranmaq üçün hansı qaydaları bilməliyik?

Layihə əsasında öyrəndim ki...

Bu cihazlar sizin üçün hansı təhlükəni yarada bilər? İzah edin.

Şirəçəkən

Ətçəkən

Kofe üyüdən

Soyuducu

Şəkildəkilərdən hansılar həyatınız üçün təhlükəli ola bilər? Niyə?

Qeyd edilənlərdən hansını etmək olmaz?

Evdən çıxarkən televizoru söndürmək.

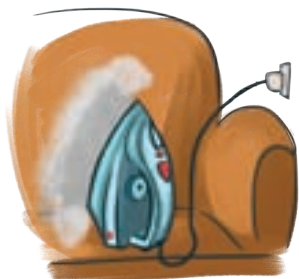
İslaq əllərlə elektrik avadanlıqlarına toxunmaq.

Böyüklərin xəbəri olmadan dərman qəbul etmək.

Xarab olmuş elektrik avadanlığını düzəltməyə çalışmaq.

Şəkillərdə yanlış olan nədir?

Hər bir binanın yanğın və digər təhlükəli hallarda oranı tərk etmək üçün təxliyə planı olur. Qeyd olunan qaydalara əməl edərək eviniz üçün təxliyə planı qurun.

- 1 Evinizin sadə planını çəkin. Hər bir otağı planda qeyd etməyə çalışın.
- 2 Otaqların üzərində adlarını qeyd edin, məsələn, mətbəx, qonaq otağı və s.
- 3 Hər otağın pəncərəsini çəkin.
- 4 Evdən çıxmaq üçün istifadə edə biləcəyiniz yeri çıxış kimi qeyd edin.
- 5 Ailənizlə birlikdə evinizin yaxınlığında təhlükədən uzaq dayana biləcəyiniz bir məntəqə seçib **X** kimi qeyd edin.

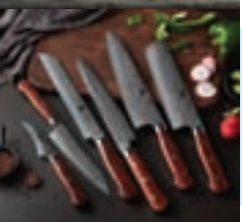
Skan et

Xanalarda göstərilən nəticənin olmaması üçün nə etmək lazım gəldiyini müzakirə edərək dəftərinizə yazın.

yanğın, bədəndə yanğın izləri, əşyaların yanaraq külə çevrilməsi, ətrafın tüstü ilə dolması, tüstü nəticəsində boğulma

kəsilmə, iti olması səbəbi ilə istənilən əşyanı kəsməsi, kəsilmə nəticəsində qanaxma

tüstülənmə, tüstüdən zəhərlənmə

Yanğınsöndürənlər

yanğın baş verdikdə onun söndürülməsi ilə məşğul olan mütəxəssislərdir.

Böyük yanğınları söndürmək üçün təyyarə və vertolyotlardan su tökülür yanğının qarşısı alınır.

Məişətdə istifadə etdiyimiz avadanlıqlar bəzən həyatımız üçün təhlükə yaratdığından onlarla ehtiyatlı davranmalıyıq.

23

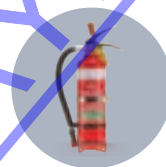
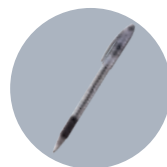
Fövqəladə hallarda necə davranmalıyıq

Layihə

Təbiətdə elə hadisələr var ki, eyni anda bir çox insanın həyatı üçün təhlükə yaradır. Bu hadisələrə fövqəladə hallar deyilir. Müasir insanlar onların qarşısını almağa, təsirini azaltmağa çalışırlar. Məsələn, torpaq sürüşməsinin qarşısını almaq üçün ağaclar əkir, daşqınları yönləndirmək üçün bəndlər tikirlər. Təbii fəlakətlərin harada ola biləcəyini təxmin də etmək olar. Böyük çayların sahilində daşqınların, dağətəyi ərazilərdə torpaq sürüşməsi və qar uçqunlarının olması gözləniləndir. Elə hadisələr də var ki, insanların fəaliyyəti ilə bağlıdır. Bunlar texnogen qəzalardır: yanğın, maşın qəzaları, partlayışlar və s. Həm təbii fəlakətlər, həm də texnogen qəzalar zamanı vacib olan amil qaydalara uyğun davranmaqdır.

istifadə edilənlər

Sizcə, bu qaydalar hansılardır?

YAXŞI

LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

**Təbii fəlakətlər zamanı əməl etməli olduğumuz
qaydalar cədvəli hazırlayaq.**

1. Qəza və ya təbii fəlakət baş verdiyi zaman nə üçün insanları təmkinli olmağa səsləyirlər? 2. Daşqın zamanı ilk etməli olduğumuz nədir? 3. Bəs zəlzələ baş verdikdə nə etməliyik?

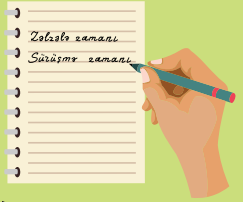
1

Xilasedici ləvazimatları seçin.

4

Xilasedici ləvazimatları istifadə yerlərinə görə qruplaşdırın.

2

Onların adlarını müəyyən-ləşdirib yazın.

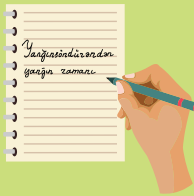
5

Fövqəladə hallar zamanı başqa nəyə ehtiyacınız olacağını yazın.

3

Onlardan nə üçün istifadə edildiyini qeyd edin.

6

Bilməli olduğunuz əsas qaydaların siyahısını hazırlayın.

4. Xilasedici ləvazimatlar, əsasən, hansı hadisələr zamanı istifadə edilir? 5. İnsanlar fəvqəladə hallar zamanı çantalarına nə yığmalıdırlar?

Layihə əsasında öyrəndim ki...

Texnogen qəzalar və təbii fəlakətlər nədir? Onları bir-birindən ayıran əsas xüsusiyyət hansıdır?

Azərbaycan ərazisində son zamanlarda hansı təbii fəlakətlərin baş verdiyini bilirsiniz?

Torpaq sürüşmələrinin qarşısının alınması üçün hansı addımlar atılır?

Kür çayının daşması hansı əraziləri təhlükədə qoyur?

Zəlzələ zamanı nə üçün liftdən istifadə etmək olmaz?

Təbii fəlakətlərin vurduğu ziyanları sadalayın.

Şəkildəki hansı evlər daha çox uşqun təhlükəsi ilə üz-üzədir?

LAYIHƏ

Hansı şəkildəki uşaq zəlzələ halında düzgün hərəkət edir? Səbəbini izah edin.

Sinfinizdə zəlzələ zamanı ən təhlükəsiz ola biləcək yerləri müəyyən edin.

Evə gələrkən qapının ağzında qaz qoxusu hiss etmisinizsə, aşağıda qeyd edilənlərin hansını etmək olmaz? Fikirlərinizi əsaslandırın:

- 1 işığı yandırmamaq
- 2 dərhal böyüklərdən kiməsə xəbər vermək
- 3 fəvqəladə hallar xidmətinə zəng etmək
- 4 içəri daxil olub qazı bağlamaq
- 5 pəncərələri açmaq

Peşə

Xilasedicilər

fəvqəladə hallar zamanı insanları xilas edirlər.

Maraqlı

Yanğınsöndürənlər həm də insan psixologiyasını yaxşı bilməlidirlər.

Səbəbini müzakirə edin.

Nəticə

Təbii fəlakətlər və texno-gen qəzalar zamanı təyin edilmiş qaydalara əməl etmək, böyüklərin yanından uzaqlaşmamaq lazımdır.

24

Sağlamlığımız və vərdişlərimiz

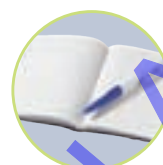
Layihə

Biz sağlam yaşamaq üçün bəzi qaydalara əməl etməli, o qaydaları vərdiş halına salmalıyıq. Vərdiş insanın hər gün təkrar etdiyi, həyatında adi hal alan hərəkətlərdir, məsələn: gigiyena qaydalarına əməl etmək, düzgün qidalanmaq, idmanla məşğul olmaq və s. Uşaqlıqda qazandığımız vərdişlər bütün həyatımız boyu bizimlə birlikdə yaşayır. Ona görə də kiçik yaşlardan başlayaraq yaxşı vərdişlərə yiyələnməyə çalışmalıyıq. Lakin bəzən insanlar

sağlamlığa ziyan vuran vərdişlərə də yiyələnmə bilirlər. Unutmayın ki, onlar həyatınız üçün təhlükəlidir. İstifadə olunan bəzi məhsulların tərkibində olan zərərli maddələr insan sağlamlığına pis təsir edən, hətta insanı özündən asılı vəziyyətə salan maddələr ola bilər.

istifadə edilənlər

Sizcə, sağlamlığımıza ziyan vuran vərdişlər dedikdə nə nəzərdə tutulur?

LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

Vərdişlərimizin arasında qidalanma vərdişi də var. Hər gün içdiyimiz içkilərdə şəkərin miqdarını ölçərək bu vərdişin sağlamlığımıza ziyan vurub-vurmadığını aydınlaşdıraraq.

1. Siz ən çox hansı içkini sevirsiniz?
2. Bu içkilərdən istifadə etməzdən əvvəl tərkibi ilə maraqlanırsınız mı?

1

Qutuların üstündəki yazılara görə tərkibindəki şəkəri müəyyən edin.

4

İçki qablarını skoçla karton parçasına yapışdırın.

2

Seçdiyiniz içkilərin siyahısını və şəkərin miqdarını qeyd edin.

5

Hər içkiyə aid plastik torbanı onun altından yapışdırın.

3

1 çay qaşığına 4 q hesablamaqla hər içkidəki şəkəri ölçüb plastik torbalara doldurun.

6

Gün ərzində bir neçə belə içki içsəniz, nə qədər şəkər qəbul etdiyinizi hesablayın.

3. Hansı içkinin tərkibindəki şəkərin miqdarı sizi təəccübləndirdi? 4. Hər gün bu içkiləri qəbul etmək vərdişi sağlamlığınıza necə təsir edə bilər?

Layihə əsasında öyrəndim ki...

Aşağıdakı şəkillərdən hansı sağlamlığınıza zərər verə bilən zərərli vərdislərdir?

Şəkillərdə təsvir edilənlər haqqında nə bilirsiniz? Onlar nə üçün çox təhlükəli hesab edilir?

8 saatlıq yuxu, sağlam qidalanma və gün ərzində 1 saat açıq havada gəzmə sağlamlıq üçün niyə vacibdir? Bildiklərinizi deyın.

Zərərli vərdislərdən qorunmaq üçün nə etmək lazımdır? Siz hansı addımları təklif edirsiniz?

Sizcə, niyə bir çox qapalı məkanlarda siqaret çəkmək qadağandır?

LAYIHƏ

Sınıf yoldaşlarınız arasında kiçik bir sorğu keçirin. Dəftərinizdə cədvəl quraraq cavabları qeyd edin. Nəticəni ümumiləşdirin və müzakirə edin.

Sual

Qazlı içkiləri sevirsinizmi?

Sizin yaxınlığınızda və ya eyni otaqda siqaret çəkilərkən narahat olursunuzmu?

Tez-tez su içirsinizmi?

Televizora uzun müddət baxırsınızmi?

Sağlam qidalanırsınızmi?

Küçədə və ictimai yerlərdə tanımadığınız şəxs sizə nəsə təklif etsə, onu qəbul edərsinizmi?

Sağlam həyat tərzi üçün aşağıda göstərilən qaydaları davam etdirin və bir verdiş cədvəli hazırlayaraq, gündəlik ona nə qədər əməl edib-etmədiyinizi yoxlayın.

- 1 tez-tez otağın pəncərəsini açıb havalandırmaq
- 2 ev tapşırıqlarını gecəyə saxlamamaq
- 3 kino, cizgi filmi və oyunlara müəyyən qısa vaxt ayırmaq

İnsanları zərərli verdişlərdən qorumağa səsləyən şəkillər çəkin.

Peşə

Həkimlər insanların sağlamlığı üçün çalışır və onları müalicə edirlər.

Maraqlı

Bir çox insan elektron siqaretlərin daha sağlam olduğuna inanır. Lakin onun tərkibində bir çox xəstəlikləri yaradan nikotin yüksəkdir.

Nəticə

İnsanların sağlamlığı öz əlindədir. Bunun üçün sağlam verdişlərə sahib olmaq lazımdır.

25

Qida təhlükəsizliyi

Layihə

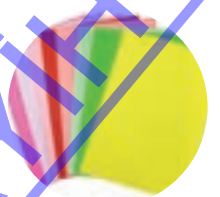
Biz artıq qidalandığımız məhsulların tərkibi haqqında məlumat əldə etməyin vacib olduğu barədə öyrənmişik. Bu məlumatlar yeyəcəyimiz qidanın nədən hazırlandığı, tərkibində süni və zərərli qatqıların olub-olmadığı, şəkərin miqdarı haqqında bizə müəyyən informasiya verir. Lakin qidanın tərkibini bilməkdən başqa, onun hazırlanma tarixi haqqında da öyrənmək vacibdir. Fikir versəniz, görərsiniz ki, qida məhsullarının da, dərmanların da üzərində

onların istehsal edildiyi və istifadə üçün yararlı olduğu son tarix qeyd olunur. Özünüzdün və yaxınlarınızın sağlamlığını qorumaq üçün bu məlumata diqqətlə yanaşmaq lazımdır.

Skan et

İstifadə edilənlər

Sizcə, bu tarixi bilmək nə üçün çox vacibdir?

LAYIHƏ

Qida zəhərlənməsindən qorunmanın qaydalarını müəyyən edək.

LAYİHƏNİN GEDİŞİ:

1. Sizcə, vaxtı keçmiş və yeməyə yararlı olmayan qidalar necə görünür?
2. Onların görünüşündə və ya qoxusunda hansısa bir fərq olduğunu hiss etmisinizmi?

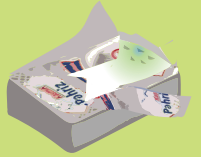
1

Qablaşdırılmış kəsmikləri seçin.

4

Kəsmiklərin görünüşü sizi narahat edirmi? Müəyyən edin.

2

Qablaşdırmanın üzərindəki istifadə tarixini oxumağa çalışın.

5

Kəsmikləri qoxulayın.

3

Qablaşdırmanın ağzını açın.

6

Əldə etdiyiniz məlumatları qeyd edin və müzakirə edin.

3. Qidanın köhnə olduğunu hansı əlamətlərlə müəyyən etdiniz?
4. Qidanın üstündəki tarix təzədirsə, lakin görünüşü sizdə şübhə oyadırsa, ondan istifadə edərsinizmi?

Layihə əsasında öyrəndim ki...

Peşə

Əczaçı aptekdə işləyən, dərmanları tanıyan şəxsdir.

Maraqlı

İslandiyada bir müştəri 2009-cu ildə aldığı burger və qızardılmış kartofu 2019-cu ilə qədər saxlayır. Görünüş dəyişmir.

T Səbəb nə ola bilər?

Nəticə

Qida və dərmandan zəhərlənməmək üçün mütləq onların son istifadə tarixini bilmək lazımdır.

Aşağıdakı şəkildə qida zəhərlənməsinin hansı əlamətləri göstərilib?

Dərmandan istifadə nə üçün valideynlərin nəzarəti altında olmalıdır?

Şəkildə hansı qaydalar pozulub və bu, qida zəhərlənməsinə səbəb ola bilər?

Aşağıda verilən siyahıda istifadə etdiyimiz qida məhsullarına aid dörd əsas qayda qeyd olunub. Dəftərinizdə hər bir qaydanın əhəmiyyətini yazın.

- ★ təmizlik
- ★ çiy ət məhsulları və meyvələrin ayrı-ayrı qablaşdırılması
- ★ düzgün temperaturda bişirilməsi
- ★ yeyilmədiyi halda soyuducu və ya buzluqda saxlanması